

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA PEDAGOGIKY

**KOMPARATIVNÍ STUDIE ČESKÝCH A
NĚMECKÝCH LESNÍCH MATEŘSKÝCH
ŠKOL**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Tereza Gutvirthová

Učitelství pro mateřské školy, obor Předškolní a mimoškolní pedagogika

Vedoucí práce: Mgr.Milan Podpera, Ph.D.

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 28.4.2020

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Především děkuji panu Mgr. Milanu Podperovi Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a trpělivost. Dále děkuji Ing. Beátě Strakové za pomoc při gramatické kontrole a Danielu Gutvirthovi za pomoc s překladem.

ZDE SE NACHÁZÍ ORIGINÁL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.

Obsah

Seznam zkratk	7
Úvod	8
1 Cíle práce	10
2 Metodologie práce	11
2.1 Srovnávací pedagogika	11
2.2 Metody	13
3 Odcizování od přírody	16
3.1 Lesní školky jako možné řešení	17
4 Nástin českého předškolního vzdělávání	18
4.1 Lesní školka vs. lesní klub	18
5 Nástin německého předškolního vzdělávání	20
5.1 Spolková republika Německo	20
5.2 Německé předškolní instituce	20
6 Komparace LMŠ	23
6.1 Historie LMŠ	23
6.1.1 Česká republika	23
6.1.2 Německo	23
6.2 Zakotvení ve školském systému	23
6.2.1 Zřizovatel LMŠ	23
6.2.1.1 Česká republika	23
6.2.1.2 Německo	24
6.2.2 Pedagogická koncepce	24
6.2.2.1 Česká republika	24
6.2.2.2 Německo	28
6.2.3 Počet dětí a pedagogů	29
6.2.3.1 Česká republika	29
6.2.3.2 Německo	30
6.2.4 Vzdělávání pedagogických pracovníků	30
6.2.4.1 Česká republika	31
6.2.4.2 Německo	32
6.2.5 Provozní doba	34
6.2.5.1 Česká republika	34
6.2.5.2 Německo	34
6.2.6 Povinný předškolní rok	35

6.2.6.1	Česká republika	35
6.2.6.2	Německo	36
6.3	Hygienické podmínky	37
6.3.1	Hygienické zázemí	37
6.3.1.1	Česká republika	37
6.3.1.2	Německo	37
6.3.2	Stravování.....	38
6.3.2.1	Česká republika	38
6.3.2.2	Německo	40
6.3.3	Přístřeší.....	40
6.3.3.1	Česká republika	42
6.3.3.2	Německo	43
6.3.4	Očkování.....	44
6.3.4.1	Česká republika	44
6.3.4.2	Německo	44
6.4	Financování	45
6.4.1	Česká republika	45
6.4.2	Německo	46
7	Příklad české LMŠ - Lesní školka Svatošky.....	48
8	Příklad německé LMŠ – Waldkindergarten Robin Hood	51
9	Vlastní komparace.....	55
	Závěr.....	60
	Resumé.....	62
	Zdroje	64
	Seznam obrázků a tabulek	70

Seznam zkratk

ALMŠ – Asociace lesních mateřských škol

BvNW – Bundesverband der Natur und Waldkindergärten in Deutschland

ČR – Česká republika

ČŠI – České školní inspekce

EKT – Eltern-Initiativ-Kindertagesstätten (rodičovská iniciativa)

FÖJ – Freiwilliges ökologisches Jahr

ISCED – International Standard Classification of Education (Mezinárodní standardní klasifikace vzdělávání)

LMŠ – Lesní mateřská školka

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

NGO – Non Governmental Organisation (nevládní organizace)

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj)

PPP – Pedagogicko-psychologická poradna

SPC – Speciálně pedagogické centrum

RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SGB VIII – Sozialgesetzbuch – Ahtes Buch (Sociální zákoník, osmá kniha)

ŠVP – Školní vzdělávací program

UNESCO – United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu)

Úvod

Tématem této práce je rozbor vybraných charakteristik lesních mateřských školek (dále jen LMS) v České a Německé republice a jejich následná komparace. Výběr tohoto tématu není náhodný. Stále častěji se v současné době hovoří o důležitosti kontaktu s přírodou v raném věku a o negativních důsledcích, které na vývoj dětí má jeho absence. Lesní školky, jakožto alternativní formu vzdělávání, definuje právě úzký kontakt s přírodou. V přírodě probíhá veškerá pedagogická činnost, a to za každého počasí.

V České republice jsou ale LMS relativně novým pedagogickým směrem a veřejnost k němu bývá stále poněkud skeptická. Aktuálně se potýká hlavně s legislativním ukotvením. Zaměřením se na jinou zemi, ve které se lesní školky těší velké oblibě, můžeme nalézt řešení či minimálně inspiraci pro odstranění bariér, bránící jejich růstu. Států, ve kterých jsou lesní školky již běžnou a oblíbenou praxí, se nabízí hned několik. Já si zvolila sousední Německo, jelikož právě tam lesní školky fungují již řadu let a mají tedy s provozem bohaté zkušenosti. Dalším (ne-li hlavním) důvodem ke komparaci právě s Německou republikou je i má osobní návštěva berlínské LMS v rámci kurzu Školka blízka přírodě, což je cyklus seminářů, které se zaměřují na vzdělávání průvodců LMS, především na témata ohledně udržitelného rozvoje. V lednu jsme se v rámci kurzu vydali na čtyřdenní exkurzi do Berlína, kde jsem navštívila lesní školku, lesní družinu a centrum výzkumu pro děti Helleum. Lednový termín exkurze byl zvolen záměrně, jelikož pedagogové lesních školek se nejčastěji setkávají s otázkou, jak se uskutečňuje vzdělávání v lesních školkách právě v průběhu chladných zimních měsíců. Vidět, jak fungují již zaběhlé lesní školky v tomto ročním období, bylo pro mou praxi velmi přínosné. A konkrétně právě tato „berlínská zkušenost“ zásadně ovlivnila výběr tématu mé kvalifikační práce.

Bakalářská práce je členěna do několika kapitol a podkapitol. V první kapitole čtenáře seznamuji s vytyčenými cíli práce. Druhou kapitolu věnuji metodologii. Popisuji termín komparace a také metody, které jsem pro dosažení cílů práce zvolila, společně s udáním, v jaké fázi byla daná metoda použita. Ve třetí kapitole se krátce věnuji tématu odcizování od přírody, jelikož bych chtěla zmínit význam a důležitost LMS. Poté se, opět jen v krátkosti, věnuji předškolnímu vzdělávání v České republice. Předpokládám, že s tímto tématem je čtenář práce obeznámen, proto se jím nezabývám do hloubky. Naopak pátá kapitola, která je věnována Německému předškolnímu vzdělávacímu systému, byla pro mne velmi důležitá pro pochopení či ujasnění definic některých německých pojmů, které se pojí s předškolními

vzdělávacími institucemi. Další kapitola již obsahuje vybrané charakteristiky LMŠ, které komparuji v rámci obou zemí. Stanovila jsem si určité oblasti, které jsou obsahem jednotlivých podkapitol. Konkrétně se jedná o historii, zakotvení ve školském systému, hygienické podmínky a financování, jež jsem následně popisovala na základě prostudovaných pramenů. V předposlední kapitole práce představuji jednu českou LMŠ a také navštívenou berlínskou lesní školku. Popis těchto dvou školek přikládám jen k jakémusi dokreslení představy o lesních školkách v obou státech. Za stěžejní kapitolu práce považuji kapitolu číslo devět, ve které se zabývám vlastní komparací obou vzdělávacích systémů na základě zjištěného. Závěr obsahuje můj osobní výběr nejdůležitějších zjištěných pozitiv německých lesních školek a následně návrhy, jak je aplikovat do českého prostředí tak, aby odstranily či vyřešili problémy, se kterými se lesní školky v ČR aktuálně potýkají.

Tištěné publikace v českém jazyce obsahují informace, která nejsou aktuální a mnohá momentálně platná fakta o LMŠ chybí, proto jsem se z nich snažila spíše nečerpat. Některé záležitosti ohledně fungování lesních školek v České republice se stále pohybují v legislativním řešení a je tedy více než pravděpodobné, že se ve „světe lesních školek“ objeví nové informace. Vycházela jsem tedy především ze zdrojů v online prostředí, kde jsou informace podle potřeby průběžně aktualizovány. V částech o německých LMŠ jsem byla nucena čerpat z cizojazyčných zdrojů.

1 Cíle práce

V bakalářské práci na základě stanovených oblastí popíši, jak fungují LMŠ v České republice a Německu a následně provedu jejich komparaci obou systémů. Kladu si za cíl odhalit a popsat nejzásadnější odlišnosti mezi lesními školkami v ČR a v Německu, ale také jejich společné rysy. Dalším cílem je na základě zjištěných parametrů navrhnout možnou aplikaci pozitiv německých LMŠ do prostředí českých.

2 Metodologie práce

2.1 Srovnávací pedagogika

Komparace (z latinského *comparare*, srovnávat). V souvislosti s pedagogikou se pak hovoří o srovnávací (komparativní) pedagogice. Ve světě je tento termín znám jako *comparative aand international education*. Jelikož se má práce zabývá srovnáváním dvou vzdělávacích systémů různých zemí, využívám poznatků této pedagogické disciplíny.

Vzdělávání je v určité formě přítomno ve všech zemích světa. Vzhledem k mnoha faktorům (historie, kultura, politika, demografie státu) má ale v každé zemi jistá specifika. Právě těmito odlišnostmi (rozdíly), shodami a podobnostmi se zabývá srovnávací pedagogika. Jelikož je to poměrně mladá disciplína, která se navíc stále vyvíjí, její přesnou a vyčerpávající definici zatím postrádáme. Dovoluji si tedy citovat dva naše autory, kteří srovnávací pedagogiku definují.

„Srovnávací pedagogika označuje jednak teorie, jednak výzkumné aktivity, které se zabývají zkoumáním charakteristik a fungováním vzdělávacích systémů různých zemí, jejich popisem, srovnáváním a hodnocením.“¹

Miroslava Váňová ve své knize udává definici vycházející z evropské koncepce srovnávací pedagogiky. *„Je pojímána jako jedna z pedagogických věd, a to věda multidisciplinární, která ze synchronního nebo diachronního pohledu zkoumá pedagogické jevy a fakta v jejich politických, sociálně ekonomických a kulturních souvislostech a porovnává jejich shody a rozdíly ve dvou nebo několika zemích, oblastech, kontinentech nebo celosvětově. Přitom usiluje především o lepší pochopení jedinečnosti každého pedagogického jevu v jeho vlastním vzdělávacím systému i nalezení platného zobecnění s cílem zlepšit vzdělávání.“²*

Již od nepaměti bylo jasné, že vzdělanost a výchova jsou hlavními aspekty vedoucí k úspěchu. Je proto logické, že snahou národů bylo přiučít se v okolních zemích. Za zakladatele srovnávací pedagogiky je považován Marc Antoin Jullien de Paris, který v roce 1817 vydal spis *Nárys a předběžné pohledy na práci o srovnávací pedagogice*.³ U nás je pak velmi významná práce Jana Ladislava Maška, který se zasloužil o pracovní spolupráci

¹ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006, s. 19, ISBN 80-7367-155-7.

² VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 7, ISBN 9788086723686.

³ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, ISBN 9788086723686.

se zahraničními učiteli a své zkušenosti poté sepsal v práci „O vývoji průmyslového školství v Rakousku, v Německu, ve Švýcarsku, v Holandsku, v Belgii a na Rusi, která vyšla v roce 1882.“⁴

Srovnávací pedagogika je velmi důležitá nejen pro pracovníky v pedagogické sféře, ale i pro odborníky v oblasti vzdělávací politiky, plánování a řízení školství ve státě, ve sféře ekonomie školství a vzdělávání, v oblasti sociálních věd, ale nesmíme opomíjet ani význam pro širokou veřejnost a rodiče.⁵ Pokud budeme hovořit konkrétně o lesních školkách, které ve světě fungují mnohem déle než u nás, můžeme čerpat inspiraci právě od nich. Toto by se dalo zařadit mezi teoretickou a praktickou funkci, které srovnávací pedagogika přináší. Usiluje ale také o prognózu budoucího vývoje, o vytyčení trendů a tendencí v oblasti vzdělávání, tedy má prognostickou funkci.⁶ Dalším významným přínosem srovnávací pedagogiky je, obzvláště v dnešní době, funkce mezinárodně integrativní, „*neboť tím, že poskytuje poznatky o školství v jiných zemích, přispívá k mezinárodnímu poznání a porozumění. Může být významným nástrojem boje proti xenofobii a nacionalistickým tendencím.*“⁷

Předpokladem správné komparace je přesnost předešlých metod a také komplexní přístup. V roce 1997 vypracovalo UNESCO ve spolupráci s OECD (organizace pro hospodářskou organizaci a rozvoj), Evropskou unií a jejím statistickým orgánem EUROSTAT Mezinárodní normu pro klasifikaci vzdělávání (International Standart Classification of Education – ISCED). Zpřesňuje a sjednocuje terminologii pro popis. ISCED také rozlišuje šest školských úrovní.⁸ Pro účely této práce popíši úroveň 0 – tedy preprimární vzdělávání. „*Do úrovně 0 patří v našem vzdělávacím systému mateřská škola, speciální mateřská škola, přípravný stupeň pomocné školy, přípravný ročník speciální základní školy a zvláštní školy a přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.*“⁹

⁴ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, ISBN 9788086723686.

⁵ PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006, ISBN 80-7367-155-7.

⁶ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, ISBN 9788086723686.

⁷ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 9, ISBN 9788086723686.

⁸ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, ISBN 9788086723686.

⁹ VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, s. 22-23, ISBN 9788086723686.

2.2 Metody

Peter Gavora udává jednotlivé etapy, ve kterých má být výzkum veden. V podstatě jsem následovala jeho postupu s tím rozdílem, že jsem nejdříve navštívila berlínskou lesní školku a na základě této zkušenosti se rozhodla pro téma této práce. Oblasti, na která jsem se při srovnávání zaměřila, jsem v podstatě vybírala podle nejzásadnějších zjištění z berlínské školky. Poté byl stanoven výzkumný problém, tedy co přesně je cílem zjistit. Následně jsem studovala informační zdroje a vymezila si výzkumné metody. Získaná data z měření jsem sbírala a třídila. Použila jsem celkem čtyři výzkumné metody – obsahovou analýzu, komparativní analýzu, pozorování, a interview. Každou z nich níže popisuji dle odborné literatury a uvádím, v jaké fázi práce jsou využity.

„Výzkumná metoda je všeobecný název pro proceduru, se kterou se pracuje při výzkumu.“¹⁰ Poté volíme či si sami vytváříme určitý výzkumný nástroj. Pokud si nějakou výzkumnou metodu vybereme, je potřeba respektovat její vlastnosti – validitu a reliabilitu. „Validita znamená schopnost výzkumného nástroje zjišťovat to, co zjišťovat má.“¹¹ „Reliabilita znamená přesnost a spolehlivost výzkumného nástroje.“¹²

Obsahová analýza patří v pedagogickém výzkumu k základním činnostem. Jedná se o analýzu nejrůznějších dokumentů za účelem další analýzy. Z velkého množství textu systematicky vybíráme jen určitá data.¹³ Ve většině publikací se dále rozděluje na kvalitativní a kvantitativní analýzu. *„Kvalitativní výzkum uvádí zjištění ve slovní (nečíselné) podobě. Jde o popis, který je výstižný, plastický a podrobný. Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji. Zjišťuje množství, rozsah nebo frekvenci výskytu jevů, resp. jejich míru (stupeň).“¹⁴* Ve své práci využívám analýzu kvalitativní. Informace, které jsem nasbírala, systematicky popisují a popis používám i při srovnávání získaných dat.

Pozorování je nejrozšířenější a také nejstarší výzkumnou metodou. Často bývá kritizována pro svoji neobjektivitu. Subjektivních faktorů, které na pozorovatele během pozorování působí je několik – haló efekt, předsudky, logická chyba, stereotypizace,

¹⁰ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 70, ISBN 8085931796.

¹¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 71, ISBN 8085931796.

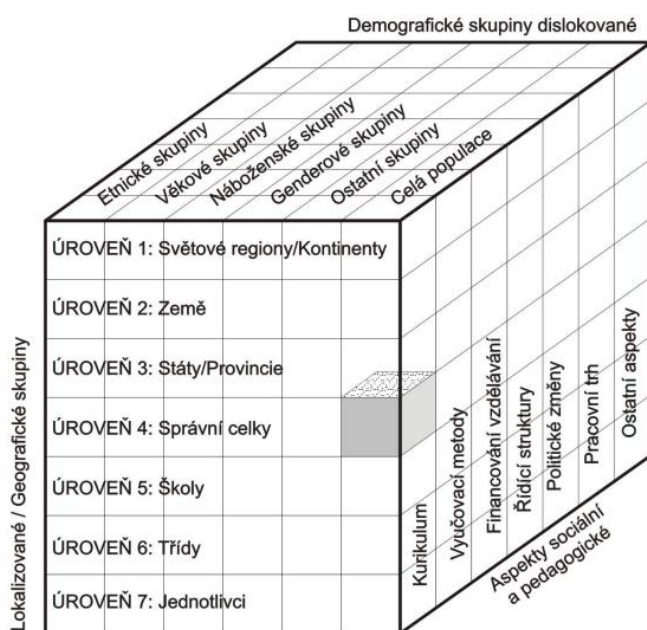
¹² GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 73, ISBN 8085931796.

¹³ SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

¹⁴ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 31, ISBN 8085931796.

mechanismus figury a pozadí nebo třeba aktuální stav pozorovatele.¹⁵ Přímé pozorování, lépe řečeno extrospekci, tedy pozorování druhých, jsem využila při návštěvě lesní mateřské školy v Berlíně a v Karlových Varech. Výsledky pozorování popisují právě v těchto kapitolách. Je poněkud složité určit, zda se jednalo o pozorování dlouhodobé či krátkodobé, jelikož hranice mezi nimi není ostře vymezena. Berlínská exkurze byla čtyřdenní, v německé lesní mateřské školce jsem strávila jedno dopoledne, v té české celý jeden den. Pozorování bylo dále nestrukturované, jelikož jsem neměla předem připravené žádné pozorovací archy a také nestandardizované, jelikož jsem nepoužila žádné speciální techniky pozorování.¹⁶

Komparativní analýza je metoda, při níž dochází ke srovnávání dvou, popřípadě více jevů. Výzkumník následně hledá rozdílné a společné vlastnosti a jevy. Autoři Bray a Thomas (1995) znázornili předmět srovnávací pedagogiky v trojdimenzionálním modelu ve tvaru krychle, podle kterého lze všechny srovnávací studie zařadit do těchto tří dimenzí a umístit je do některých z jeho „buněk“.

Obrázek 1- Rámec pro analýzy ve srovnávací pedagogice (převzato z knihy Petra Vlčka a Tomáše Janíka¹⁷)

Podle výše uvedeného modelu se věnuji druhé úrovni, tedy srovnáváním dvou zemí, konkrétně srovnávám situaci v lesních mateřských školkách, tedy instituce

¹⁵ CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 8024713694

¹⁶ SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

¹⁷ VLČEK, Petr a Tomáš JANÍK. *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*. Brno: Paido, 2010. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-203-1.

pro demografickou skupinu vymezenou věkem. Zabývám se vyučovacími metodami, financováním vzdělávání, řídicími strukturami, problematikou pracovního trhu a ostatními sociálními a pedagogickými aspekty.

Interview je výzkumná metoda, typická především interpersonálním kontaktem (tedy kontakt tváří v tvář). Je vhodné volit spíše otázky otevřené. Výzkumník může při interview (na rozdíl od dotazníku) reagovat na vnější reakce respondenta, klást doplňující otázky či otázku přeformulovat. Naopak je ale složitější jeho vyhodnocování.¹⁸

Informace, které vplynuly z nestrukturovaných interview s průvodci české a německé lesní MŠ jsem využila při popisu konkrétních školek v kapitole 7 a 8.

¹⁸ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, s. 31, ISBN 8085931796.

3 Odcizování od přírody

„Příroda není místo, které bychom měli navštívit, je to domov.“ (Gary Snyder)

S počátkem nového tisíciletí se několik málo vědců a nadšenců začalo věnovat tématu odcizování od přírody. S vydáním knihy Richarda Louva *Last Child in the Woods* (2005) se toto téma stalo celospolečenským problémem. *„Louv popsál cenu, kterou za své odcizení přírodě platíme jako poruchu osobnosti z nedostatku přírody (Nature Deficit Disorder) a začal hledat cesty, jak děti přírodě zase přiblížit.“¹⁹* V současné době už existují důkazy, že kontakt s přírodou je pro vývoj člověka velmi přínosný. *„Z nedávného reprezentativního výzkumu provedeného v České republice vyplynulo, že české děti tráví venku v průměru asi dvě hodiny denně. Venku v přírodním prostředí je to ale už jen necelou hodinu. Každé desáté dítě přitom není venku skoro vůbec.“²⁰* Tento krátký čas trávený venku je navíc ještě velmi často nějakým způsobem strukturován a plánován, protože dospělí mají pocit, že musí dítě vést a kontrolovat, aby se správně rozvíjelo. Přitom děti tolik potřebují právě volnou, svobodnou hru, pro niž je inspirací sama příroda. Častěji tráví svůj volný čas v přítomnosti médií, na nichž si často vypěstují závislost.

Jaké poznatky tedy bádání o důležitosti přírody přineslo? *„Kontakt s přírodou posiluje fyzické zdraví a podporuje naši imunitu. Děti, které žijí a pohybují se v prostředí s větším množstvím zeleně, jsou méně často a kratší dobu nemocné.“²¹* Navzdory stupňující se kvalitě zdravotnické péče se u dětí stále více potýkáme s duševními problémy. Příroda je i v tomto případě vhodným lékem. *„Kontakt s přírodou snižuje stres, úzkosti a deprese a posiluje odolnost dětí vůči stresujícím zážitkům, které je v životě mohou potkat.“²²* Velkým problémem současnosti je i fakt, že téměř každé třetí dítě nebo dospělý trpí nadváhou či obezitou, což souvisí právě s již výše zmíněným nedostatkem fyzických aktivit. Ukázalo se, že pobyt v přírodě zlepšuje také naši pozornost a soustředění.

¹⁹ DANIŠ, Petr. *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, s. 5, ISBN 978-80-7212-610-1.

²⁰ VALKOUNOVÁ, Tereza a Petr DANIŠ. *Nejlepší hry z lesních školek*. Brno: CPress, 2019, s. 8, ISBN 978-80-264-2570-0.

²¹ VALKOUNOVÁ, Tereza a Petr DANIŠ. *Nejlepší hry z lesních školek*. Brno: CPress, 2019, s. 9, ISBN 978-80-264-2570-0.

²² tamtéž

3.1 Lesní školky jako možné řešení

Jednou z cest, jak se zase přiblížit k přírodě, jsou právě lesní mateřské školy. Vzdělávání zde probíhá stejně jako v klasických mateřských školách, ale venku. „*Počátek historie lesních mateřských škol sahá do 50. let minulého století. První datum a místo založení lesní mateřské školy pochází z Dánska. Za zakladatelku je považována Ella Flatau, matka čtyř dětí, která čas s dětmi trávil pravidelnými výlety do lesa.*“²³ V roce 1954 pak vznikla historicky první lesní mateřská škola. Od té doby se lesní školky těší velké oblíbenosti a jsou stále častější alternativou ke klasickému předškolnímu vzdělávání. Hojně zastoupené jsou ve Skandinávských zemích, ale také právě v sousedním Německu. Nutno dodat, že „*Česká republika se počtem lesních mateřských škol blíží k zemím s jejich nejvyšším počtem na světě. V Německu totiž připadne na 1 lesní školkou asi 54 tisíc obyvatel a v ČR je to aktuálně 71 tisíc obyvatel.*“²⁴

²³ Historie lesních MŠ: Úvod. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/historie-lesnich-ms.html>

²⁴ Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. *Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999* [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2019-12-13]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

4 Nástin českého předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání je organizováno v mateřských školách, spadá pod pravomoc Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a upravuje ho školský zákon. Předškolní vzdělávání je určeno dětem od 3 do 6 let, přičemž může přijmout i starší šesti let (například při odkladu školní docházky) nebo i mladší, ale nejdříve od dvou let věku dítěte. Dětem od tří let musí být zaručeno místo v mateřské škole, pro dvouleté tato garance neplatí.²⁵

Lesní školka je od roku 2016 definována ve školském zákoně následovně: „*Za lesní mateřskou školu se považuje mateřská škola, ve které vzdělávání probíhá především ve venkovních prostorách mimo zázemí lesní mateřské školy, které slouží pouze k příležitostnému pobytu. Zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou.*“²⁶ Jelikož je stavba zmiňována i v samotné definici lesní MŠ, věnovala jsem otázce zázemí celou kapitolu (kapitola Přístřeší).

Většina lesních školek (aktuálně kolem 130) je členem Asociace lesních mateřských škol (dále jen ALMŠ). ALMŠ lesní školky v České republice sdružuje, vzdělává průvodce a pedagogy lesních škol prostřednictvím kurzů, seminářů, přednášek, vzdělávacích cyklů, hojným počtem vydávaných článků a v neposlední řadě i shromažďováním aktuálních informací „ze světa“ lesních školek na webových stránkách. S členstvím v ALMŠ souvisí ještě jedno označení. Některé lesní MŠ, ale také lesní kluby se mohou prezentovat adjektivem „certifikované“. Jsou to takové lesní MŠ a lesní kluby, které splňují Standardy kvality lesních mateřských škol a klubů (o samotných Standardech kvality se podrobněji zmiňuji v kapitole Pedagogická koncepce).

4.1 Lesní školka vs. lesní klub

V předchozím odstavci jsem zmínila pojem lesní klub. Je důležité si hned na začátku práce tento pojem objasnit, neboť mezi lesní mateřskou školou a lesním klubem jsou nemalé rozdíly.

²⁵ Česká republika: Vzdělávání a péče v raném dětství. *EURYDICE* [online]. 1. 12. 2019 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-21_cs

²⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Informace o povinném předškolním vzdělávání určené pro zákonné zástupce dětí: (březen 2017). In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/40102/>

Lesní mateřská škola „je subjektem předškolního vzdělávání přesně popsáným ve školském zákonu a průvodních vyhláškách.“²⁷ Lesní školky definuje školský zákon (viz. strana 13) a jsou zapsány v Rejstříku škol a školských zařízení MŠMT. Tím pádem dostávají od státu finanční příspěvky (více v kapitole Financování), jsou kontrolovány ČŠI a Krajskou hygienickou stanicí, musí disponovat vlastním ŠVP (více v kapitole Pedagogická koncepce) a její zaměstnanci se musí prokázat příslušnou kvalifikací (více v kapitole Vzdělávání pedagogických pracovníků). Na rozdíl od lesních klubů musí být lesní mateřské školy otevřené pět dní v týdnu (více v kapitole Provozní doba). V registrovaných lesních školách lze také plnit povinnou předškolní docházku (více v kapitole Povinný předškolní rok).

Nejzásadnější rozdíl mezi lesní MŠ a lesním klubem je fakt, že lesní kluby nejsou v registru MŠMT. Lesní klub je sice subjektem předškolního vzdělávání, ale zákon ho nijak nedefinuje. Z toho vyplývá, že jako zázemí mohou využívat i stavbu, nedostávají finanční příspěvky od státu, nejsou kontrolovány žádným subjektem, nemusí mít ŠVP a osoby, které se podílejí na vzdělávání, nemusí disponovat pedagogickým vzděláním. Nejsou právoplatnou alternativou pro povinný předškolní rok, takže rodiče předškoláků, kteří by jinak tento rok rádi trávili v lesním klubu, jsou povinni uchýlit se k jinému řešení (podrobněji se této problematice věnují v kapitole Povinný předškolní rok). Zda je předškolní instituce lesní mateřskou školou nebo lesním klubem můžeme zjistit už z názvu. V případě lesních klubů v něm totiž nesmí figurovat sousloví „lesní školka“, „lesní mateřská škola“ ani „lesní mateřská školka“. Takové označení je klamavé. Nikde ale není psáno, že neregistrovaná školka musí vést v názvu označení „lesní klub“.²⁸

Je na každém zakladateli, zda se rozhodne pro lesní MŠ či pro lesní klub. Běžnou praxí se stalo, že instituce existuje prvotně jako lesní klub a teprve po určitém čase se stává lesní MŠ (například tehdy, až najde vhodné zázemí, kvalifikované pracovníky, stálou klientelu, aby mohla fungovat pět dní v týdnu apod.).

²⁷ Zakládající tým: Rozdíl mezi lesní MŠ a lesním klubem. *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz/1-zakladajici-tym.html>

²⁸ *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz>

5 Nástin německého předškolního vzdělávání

5.1 Spolková republika Německo

Spolková republika Německo je federativní stát, který tvoří 16 zemí. Německo nemá jednotný školský systém, což znamená, že organizace vzdělávacího systému (německy *Bildungssystem*) probíhá na úrovni jednotlivých spolkových zemí. 3. října 1990 došlo k znovusjednocení Německa a ve stejném roce byl také vydán Zákon o péči o děti a mládež (německy *Kinder-und Jugendhilfegesetzes*). Ten je součástí sociálního zákoníku (Sozialgesetzbuch – Achtes Buch, ve zkratce SGB VIII).²⁹ „Podle tohoto přepisu jsou spolkové země povinné dát požadavkům zákona konkrétní formu a zajistit kvalitu a kvantitu požadované péče prostřednictvím vlastní legislativy.“³⁰ „Současný systém předškolní péče je součástí vzdělávacího systému. Systém předškolního vzdělávání zahrnuje všechny státní i nestátní instituce poskytující služby péče o děti a mládež.“³¹ Za předškolní vzdělávání je v Německu odpovědné povětšinou Ministerstvo sociálních věcí, pouze v několika případech Ministerstvo školství.

Předškolní výchova v Německu je nepovinná, dobrovolná. Povinná školní docházka začíná až od šestého roku života dítěte a trvá zpravidla 9-10 let.

5.2 Německé předškolní instituce

Terminologie ohledně německých předškolních institucí se zdá komplikovaná. Pro pochopení německého předškolního vzdělávání obecně, pro mě bylo důležité si tyto pojmy nejdříve srovnat a ujasnit, v opačném případě by pro mě studium literatury bylo značně obtížné. Zmíněná komplikovanost je pravděpodobně dána faktem, že tyto termíny v němčině nejsou nikde přesně přeloženy do češtiny a na území jednotlivých spolkových zemí se jejich definice různí. Můžeme se tedy setkat s termínem *Kindertagesbetreuung*, který by se dal přeložit jako denní péče o dítě, jakýsi „souhrnný pojem pro všechny formy péče o děti mimo rodinu.“³²

²⁹ JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-802-4615-585.

³⁰ GILLOVÁ, Patricie. Systém předškolního vzdělávání ve vybraných zemích evropské unie. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. červenec 2018 [cit. 2019-12-06], s. 3, Dostupné z: www.psp.cz › sqw › text › orig2

³¹ CHMELOVÁ, Martina a Eva RADILOVÁ. *Vzdělávání v předškolních zařízeních v Německu, Holandsku a Švédsku: příručka dobré praxe*. Praha: Alfa Human Service, 2015, s. 17, ISBN 978-80-260-8417-4.

³² Kindertagesbetreuung. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-12-26]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kindertagesbetreuung>, „(vlastní překlad)“

Definice termínu *KiTa* (*Kindertagesstätte*) není jednotná. Chmelová³³ udává, že *KiTa* je centrum denní péče o děti ve věku od tří do šesti let. Wikipedie³⁴ pak hovoří o *KiTa* jako o „zařízení pro výkon ústavní výchovy a vzdělávání, péče o děti ze strany školských pracovníků.“ Můžeme tedy říci, že *KiTa* zabezpečuje veškeré formy předškolního vzdělávání.

Ohledně termínu *Kinderkrippe* jsem ve všech prostudovaných pramenech našla jasný překlad. *Kinderkrippe* jsou jesle, tedy předškolní zařízení určené pro děti do dovršení třetího roku života. Rodiče dětí této věkové kategorie (0-3 roky) mohou využít i služeb chůvy (*Tagesmütter*). Taková chůva musí být speciálně vyškolená a na starosti má čtyř až pětičlenné skupinky dětí přímo u sebe doma.³⁵

Když se ale mluví o mateřské škole, ve smyslu naší mateřské školy, použijeme slovo *Kindergarten* (dětská zahrada, zahrada pro děti). Navštěvují je děti od tří do sedmi let. Pokud bychom měli vymezit lesní mateřské školy (*Waldkindergarten*), je to jedna z forem *Kindergarten*.

„Další formu celodenní péče o děti představují tzv. vzdělávací domy (*Bildungshäuser*). Tyto instituce by měly zajistit lepší spolupráci mateřské a základní školy a posílit tak ranou podporu dětí. Jsou určeny pro děti od 3 do 10 let.“³⁶ Osvědčují se především pro děti imigrantů, u kterých se tímto způsobem daří identifikovat a následně i pracovat s jejich znevýhodněním.

Při studiu jsem také narazila na pojem *Vorklasse*, který by se dal přeložit jako „předtřída“. *Vorklassen* zajišťují speciální předškolní přípravu pro děti určitým způsobem znevýhodněné. Může se jednat o děti se sociálním znevýhodněním nebo o děti neprokazující dostatečnou úroveň potřebnou k zahájení povinné školní docházky.³⁷

³³ CHMELOVÁ, Martina a Eva RADILOVÁ. *Vzdělávání v předškolních zařízeních v Německu, Holandsku a Švédsku: příručka dobré praxe*. Praha: Alfa Human Service, 2015, ISBN 978-80-260-8417-4.

³⁴ Kindertagesstätte. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-12-26]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kindertagesst%C3%A4tte>, „(vlastní překlad)“

³⁵ CHMELOVÁ, Martina a Eva RADILOVÁ. *Vzdělávání v předškolních zařízeních v Německu, Holandsku a Švédsku: příručka dobré praxe*. Praha: Alfa Human Service, 2015, ISBN 978-80-260-8417-4.

³⁶ JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, s. 100, ISBN 978-802-4615-585.

³⁷ WALTEROVÁ, Eliška. *Struktura vzdělávacího systému v Německu. Metodický portál: RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 3. 4. 2006 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/510/STRUKTURA-VZDELAVACIHO-SYSTEMU-V-NEMECKU.html/>

Lesní školky nejsou v německé legislativě nijak „odtrhovány“ od klasických kamenných, nemají v zákoně žádnou zvláštní definici. Na portálu EURYDICE, v kolonce „*alternativní struktury ve vzdělávání a péči v raném dětství*“, kde bych čekala zaškolení lesních školek, nejsou jmenovány. Lesní školky jsou zkrátka jedním z konceptů mateřských škol, pro které je typický kladený důraz na vzdělávání v přírodě.

V Německu funguje na stejném principu jako ALMŠ *Bundesverband der Natur- und Waldkindergärten in Deutschland* (dále jen BvNW). BvNW je nezisková organizace, která se stará o to, aby byly lesní školky schopné obstát v konkurenci klasických předškolních zařízení, sdružuje lesní školky a zasluhuje se o to, že mají ve vzdělávacím systému své místo. Nabízí odborné kurzy, konference a workshopy, funguje jako poradce při zakládání a celkově vedení lesní školky, spolupracuje s nejrůznějšími asociacemi a nadacemi, ale i s vyššími správními orgány i v mezinárodním měřítku. Asociace byla založena v roce 2000.³⁸

³⁸ Über uns. *Bundesverband der Natur- und Waldkindergärten in Deutschland e.V.* [online]. [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://bvwn.de/uber-uns/>

6 Komparace LMŠ

6.1 Historie LMŠ

Na jednom semináři jsem se setkala s teorií, že české a německé LMŠ jsou v podstatě stejné, odlišnou mají jen historii. To vnímám jako důvod, proč se historii tohoto alternativního vzdělávacího směru věnovat v rámci mé práce.

6.1.1 Česká republika

První LMŠ v České republice byla založena v roce 2008. O tři roky později „založily první tři lesní školky spolu s Terezou Valkounovou Asociaci lesních mateřských škol (dále jen ALMŠ) s cílem prosadit lesní mateřskou školu jako plnohodnotnou, státem uznávanou formu předškolního vzdělávání.“³⁹ Nyní (tedy v roce 2019) se jejich počet blíží k číslu 150.

6.1.2 Německo

Vůbec první lesní školka v Německu vznikla v roce 1968 ve Wiesbadenu, a sice jako soukromá lesní školka. Dodnes funguje jako *Wandkindergarten* (turistická lesní školka). První oficiální, státem uznanou lesní školku založila Petra Jäger společně s Kerstin Jebesen a týmem pedagogů a psychologů ve Flensburgu v roce 1993. Inspirací jim byly Dánské lesní školky, ale otevření v Německu nebylo jednoduché. Stáli o status veřejné školy, aby si rodiče nemuseli školku platit, ovšem německým úřadům se tato myšlenka zdála nehygienická, nebezpečná a nedostačující z hlediska výchovného působení na dítě. Po dvouletém plánování a budování nakonec dostaly povolení s tím, že úřady budou na školku pečlivě dohlížet. Tato lesní školka nadále funguje a stala se jakýmsi příkladným modelem pro založení mnoha dalších.⁴⁰

6.2 Zakotvení ve školském systému

6.2.1 Zřizovatel LMŠ

6.2.1.1 Česká republika

Iniciativa založit lesní MŠ v ČR vycházela (a vychází) od rodičů, kteří pro své děti z nejrůznějších důvodů nenašli vhodné předškolní vzdělávání, a právě rodiče hojně zastupují pozice koordinátorů a průvodců lesních školek. Zakladateli jsou ale i pedagogové s příslušným vzděláním, kteří se rozhodli vydat se alternativnější cestou. V tomto případě řadíme LMŠ mezi soukromé mateřské školy rejstříkové, lesní kluby mezi soukromé dětské

³⁹ Co je lesní školka. *Lesnims.cz* [online]. [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-skolka.html>

⁴⁰ POLANSKÁ, Jitka. Co vypadalo jako bizár, se ukázalo jako funkční. Jak v Německu zakládali první lesní školku. *Rodiče vítáni: magazín o všem podstatném ve vzdělávání* [online]. 31. 01. 2018 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/trendy-ve-vzdelavani/uceni-venku/vypadalo-jako-bizar-se-ukazalo-jako-funkcni-nemecku-zakladali-prvni-lesni-skolku/>

kluby. Stále častěji se mezi zakladatele řadí obce a tím pádem jsou podmnožinou veřejných mateřských škol.

Při zakládání lesní školky či lesního klubu je potřeba si zvolit, v jaké právní formě bude subjekt fungovat. Nejčastěji se setkáme s lesními školkami a lesními kluby ve formě spolků. Druhou nejčastější zřizovanou právní formou jsou ústavy. Další variantou je založení subjektu za účelem zisku, jedná se tedy o firmu (společnost s ručením omezeným) nebo o podnikatelský počín. Dětská skupina, jakožto pouze pečující subjekt, není ideální variantou právní formy.⁴¹

6.2.1.2 Německo

Významným německým specifikem v oblasti předškolního vzdělávání je fakt, že naprostou většinu školek (nejen těch lesních) zřizují spolky, tedy nevládní organizace, označované zkratkou NGO. Častými zřizovateli jsou samotní rodiče, tzv. rodičovská iniciativa (*Elterninitiative*), nebo jiné soukromé subjekty, které se pak označují jako společnosti s ručením omezeným (GmbH. = obdoba našeho s.r.o). Stát zřizuje školky pouze tam, kde se naplňování potřeb občanů žádá občanská iniciativa nezhostila.⁴²

6.2.2 Pedagogická koncepce

6.2.2.1 Česká republika

I pro tuto oblast zájmu platí různá pravidla pro lesní MŠ a pro lesní kluby. Jelikož jsou lesní MŠ zapsané v rejstříku, je jejich povinností vytvářet školní vzdělávací program (dále jen ŠVP). ŠVP si tvoří každá školka na základě rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV) a je za něj zodpovědný/á ředitel/ka školky. V roce 2014 vznikly v rámci projektu Profesionalizace lesních MŠ tzv. Standardy kvality. „*Cílem Standardů kvality pro lesní mateřské školy a lesní kluby je zaručit dětem, jejich rodičům, pracovníkům lesních MŠ a klubů i orgánům státní správy určitou kvalitu práce v LMŠ/LK. Naplnění Standardů kvality je cílem pro každou členskou organizaci ALMŠ. Hodnotící kritéria Standardů kvality se v mnoha hlediscích shodují s hodnotícími kritérii ČŠI, avšak v mnohem větší míře postihují kvalitativní hlediska práce s dětmi a týmem.*“⁴³ Podmínkou pro splnění Standardů kvality je mimo jiné i vytvoření vlastního ŠVP. Pokud školka úspěšně

⁴¹ Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz>

⁴² PASSERIN, Johana. Co se můžeme ještě naučit v Berlíně. *Lesnims*. [online]. 9. 2. 2017 [cit. 2020-01-17]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/skolka-blizka-prirode/novinky/co-se-muzeme-jeste-naucit-v-berline.html>

⁴³ Standardy kvality. *Lesnims* [online]. [cit. 2020-01-17]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesnims/standardy-kvality.html>

naplní všechny podmínky, obdrží Certifikát kvality, jehož platnost trvá tři roky. Lesní kluby svůj ŠVP mít nemusí, ale ALMŠ důrazně doporučuje tento dokument vytvořit. Pomáhá pedagogům ujistit se, že se jim daří naplňovat vzdělávací cíle a že vedení jejich výchovně vzdělávacího procesu splňuje veškerá kritéria potřebná pro komplexní vývoj dětí. Správně strukturovaný ŠVP je také pro rodiče a veřejnost jakousi zárukou kvality, důkazem, že tým lesního klubu rozumí tomu, co dělá. Program je sestavován tak, aby přirozeně navazoval na roční období a na místo, kde probíhá.

Pedagogické cíle LMS jsou dle Mgr. Marie Kordulové (uvedeno v: Vošahlíková⁴⁴):

- *učit se celostně, tzn. všemi rovinami vnímání*
- *rozvíjet jemnou a hrubou motoriku prostřednictvím rozmanitých podnětů a možností pobytu v přírodě*
- *podpořit smyslové vnímání přímou zkušeností*
- *rozvíjet kreativitu a fantazii při využití rozmanitých přírodních prvků*
- *podpořit vědomí sounáležitosti mezi dětmi navzájem a se živou a neživou přírodou*
- *prožít rytmus změn ročních období a přírodních jevů*
- *seznámit se s místem a přírodním prostředím, které je blízké a vytvořit si k němu pozitivní vztah*
- *zažít a poznat rostliny a živočichy v jejich původním životním prostředí, poznat různé přírodní ekosystémy*
- *umožnit dětem, aby poznaly své tělesné hranice*
- *prožít ticho a naučit se být citlivější k mluvenému slovu*
- *poznat hodnoty lesního společenství a hodnoty lidské společnosti*

V lesních školkách se hojně uplatňuje tzv. environmentální výchova, jejímž cílem „je rozvoj kompetencí (znalostí, dovedností a postojů) potřebných pro environmentálně odpovědné jednání, to je jednání, které je v dané situaci a daných možnostech co nejpříznivější

⁴⁴ VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškoly a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, s. 33, ISBN 978-80-7212-537-1.

pro současný i budoucí stav životního prostředí. Environmentálně odpovědné jednání je chápáno jako odpovědné osobní, občanské a profesní jednání, týkající se zacházení s přírodou a přírodními zdroji, spotřebitelského chování a aktivního ovlivňování svého okolí s využitím demokratických procesů a právních prostředků.⁴⁵ V běžné praxi environmentální výchovy jsou využívány v rámci činností různé, výchovně-vzdělávací metody. Nejběžněji se jedná o metody aktivizující a činnostní. Typickým prvkem environmentální výchovy je realizace projektů. Ty trvají minimálně několik dní. „Prostřednictvím projektu chceme něco zjistit nebo změnit.“⁴⁶ Snažíme se brát stále na zřetel to, co děti baví a zajímá. Je potřeba dokázat děti vždy správným způsobem namotivovat. Při realizaci projektu jde stále o výchovně-vzdělávací proces. Děti se během projektu učí, co vše je nutné udělat, přemýšlet o dalších postupech a navrhnout další možné náměty. Je žádoucí nechat děti se co nejvíce podílet na projektu. „Výsledek projektu bývá pro děti samotným důkazem, že spoluprací a promyšleným hledáním konsenzu lze dosáhnout řešení.“⁴⁷ Vedle projektů jsou lesní školky ideální místem pro pozorování a experimenty. „Pozorování je předpokladem a zároveň přirozeným způsobem poznávání světa. Vyžaduje soustředění a trpělivost“⁴⁸ Předškolní děti vydrží dlouho pozorovat neznámé věci nebo jevy. Vždy je ovšem přístup každého malého „experimentátora“ individuální. Každý z nich se daného pozorování účastní jinak dlouhou dobu. „Objektem pozorování mohou být: předměty (přírodniny, organismy živé přírody, preparáty, modely), jevy (děje v přírodě, pokusy, postupy práce).“⁴⁹ Tyto metody je vhodné společně s dětmi dokumentovat.

Snad nejvýznamnějším prvkem filozofie lesních školek je spontánní nebo také volná hra. Pokud jsme svědky volné hry, vidíme děti, které si hrají, a pedagogy, kteří figurují jen jako pozorovatelé. Jedná se o činnost, při které si dítě samo volí námět, místo, hračky a podmínky hry. „Pozoruhodným rysem volné hry dětí venku v přírodě je to, že je při ní méně sporů a hádek mezi dětmi než při hře kdekoli uvnitř. Možná je to prostředím přírody a jeho vlivem na dětskou spokojenost. Možná je to větším prostorem a svobodou pohybu.“

⁴⁵ Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta. Ministerstvo životního prostředí [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/cz/evvo>

⁴⁶ VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, s. 44, ISBN 978-80-7212-537-1.

⁴⁷ tamtéž

⁴⁸ VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolky a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, s. 45, ISBN 978-80-7212-537-1.

⁴⁹ tamtéž

*Možná je to samotnou povahou materiálu ke hře.*⁵⁰ V environmentální výchově se jedná často o sběr a hru s přírodninami, poznávání přírody, úklid přírody nebo čtení pohádek s ekovýchovným podtextem. Les je ideálním prostředím pro děti pro hru v rolích, mohou se naučit způsobům života zvířat a napodobovat zvuky, či si hledat svůj úkryt. Je to ideální místo pro hru na profese díky velkému množství materiálu, který les poskytuje. V tomto ohledu je vhodné použít termín situační učení, kdy využíváme určitých situací k dosažení vytyčených cílů. *„Dítě se učí tím, že jedná, koná a prožívá konkrétní situace, a ne tím, že je slovně poučováno ve zvláště vyčleněných didaktických jednotkách. Přesto výběr situací nevzniká nahodile a samy situace vyžadují určitou režii.“*⁵¹

Co se týče hraček, dalo by se říci, že je děti v lese ani nepotřebují, mají možnost být daleko kreativnější, mohou naplno využít svojí fantazii. Les poskytuje nespočet přírodních materiálů, a tak se může i obyčejná větvička stát ve hře třeba panenkou. *„Zvláštní pozornost ohledně vzdělávacích procesů pro udržitelný rozvoj v mateřské škole je třeba věnovat také používaným materiálům. Při zacházení s hračkami lze předat zkušenosti a vědomí o souvislostech, které dovolují velmi zásadní názory na myšlenku udržitelného rozvoje.“*⁵² V LMŠ je častá výměna hraček s místními mateřskými školami místo koupě. Hračky mohou být vyrobené dětmi, průvodci či rodiči z přírodních, kompostovatelných materiálů. Pokud už tedy LMŠ nějaké hračky má, je dobré, aby děti znaly jejich výrobní proces, příběh hračky. Zajímavé jsou v tomto ohledu historické hračky. Na nich je pak jednodušší vštípit dětem jakousi kulturu zacházení s hračkami.

Při sestavování pedagogické koncepce čerpají lesní MŠ také například z Montessori, Waldorfské či lesní pedagogiky a z principů Metody respektovat a být respektován. Metoda respektovat a být respektován je založena na respektu a úctě k dětem. Upozorňuje na rizika spojená s autoritativní výchovou, s odměnami a chválou a celkově neefektivními způsoby komunikace. Jedinou cestou, jak děti naučit respektovat ostatní je, že si zažijí respekt od nás dospělých.⁵³

⁵⁰ VALKOUNOVÁ, Tereza a Petr DANIŠ. *Nejlepší hry z lesních školek*. Brno: CPress, 2019, s. 10, ISBN 978-80-264-2570-0.

⁵¹ OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. Kurikulum předškolní výchovy, s. 60, ISBN 978-80-7367-703-9.

⁵² Asociace lesních mateřských škol. *Školka blízka přírodě: Příručka předškolního vzdělávání pro udržitelný rozvoj*. Praha, s. 24, 2012.

⁵³ KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

6.2.2.2 Německo

V Německu existuje pro všechny spolkové země společný rámec pro předškolní vzdělávání ve střediscích péče o děti (*Gemeinsamer Rahmen der Länder für die frühe Bildung in Kindertageseinrichtungen*). Jedná se o následující vzdělávací oblasti:

- „jazyk, psaní, komunikace
- osobní a sociální rozvoj, rozvoj hodnot a náboženské vzdělání
- matematika, přírodní vědy, (informační) technologie
- výtvarné umění / práce s různými médii
- tělo, pohyb, zdraví
- příroda a kulturní prostředí

*Rámec se v současné době aktualizuje a rozšiřuje o další oblasti vzdělávání.*⁵⁴

Miklitz uvádí, že se v lesních školkách uplatňuje hlavně volná hra a hraní rolí. Navíc ještě hovoří o důležitosti prostorových podmínek pro ničím nerušenou individuální hru. Děti se občas potřebují oddělit od skupiny a užívat si předmět zájmu jen sami se sebou. Mezi metody k objevování přírody se řadí především pozorování, a to krátkodobé (pozorování hejna ptáků) či dlouhodobé (pozorování jednoho stromu po dobu celého roku). Miklitz rozlišuje pozorování a prohlížení. Prohlížení něčeho v přírodě plní spíše funkci estetickou, slouží k rozjímání a přemýšlení. Například se koukáme na oblohu, ale ne proto, že bychom se o ní chtěli dozvědět nějaké faktické znalosti, ale čistě jen proto, že se nám pohled na ní líbí a máme u toho čas relaxovat či přemýšlet. Ze strany učitelky může být toto prohlížení doplněno o básně či píseň. Dále uvádí experiment, tedy záměrné vyvolání určitého stavu či procesu, projektovou výchovu a zkoumání. Při zkoumání jde o to, aby děti nahlédly na věc i z jiné, než jen vnější stránky. Takže mohou vybraný předmět zkoumání (například přírodninu) určitým způsobem otevřít, rozstříhat či rozebrat.⁵⁵

⁵⁴ Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-programmes-children-over-2-3-years-19_de

⁵⁵ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“).

Del Rosso přichází s myšlenkou, že u předškolního vzdělávání v lesních školkách nejde o to naučit děti co nejvíce názvů zvířat a rostlin, ale prostřednictvím výše zmíněných metod umožnit dítěti, aby si samo našlo odpovědi na své otázky přímo v přírodě.⁵⁶

6.2.3 Počet dětí a pedagogů

LMŠ navštěvují děti od 2 do 7 let, stejně jako je tomu u běžných mateřských škol. Mnoho lesních školek ale do celodenního programu přijímá děti až od tří let. Záleží na posouzení pedagoga, zda je dítě schopné zvládnout mnohdy fyzicky náročný denní program. Pro dvouleté a mladší děti mají připravené speciální programy. Někde jsou určeny dny v týdnu, kdy se ke skupině starších dětí přidají ty mladší, mnohdy třeba i jen na dopoledne. Mnohé lesní školky nabízí mladším dětem možnost navštívit školku v doprovodu rodiče. Jde především o mladší sourozence školáčků, kteří se na příchod do lesní MŠ teprve připravují, a jakási aklimatizace se pro ně s přítomností blízké osoby stává jednodušší.

Třída je heterogenní, což znamená, že je složena z dětí různého věku. Takové uskupení má nespočet výhod, ačkoli úloha vedoucího pedagoga je náročnější, myšleno ve smyslu přípravy na jednotlivé dny.

6.2.3.1 Česká republika

V českých lesních MŠ se osvědčilo seskupení maximálně 16 dětí na dva průvodce. Každých dalších osm dětí pak vyžaduje dalšího průvodce. Právě nižší počet dětí je jedna z podmínek, aby mohlo vzdělávání probíhat venku bezpečně. Mnoho učitelek z klasických mateřských škol by si přálo zařazovat více aktivit venku. Při počtu 20 dětí na jednu učitelku to ale není možné. Na rozdíl od kamenných MŠ se průvodci v lesních MŠ nestřídají na ranní a odpolední směnu. Zůstávají celý den dvě (či více) stejné osoby, většinou je ale každá ve školce přítomná třeba jen dva nebo tři dny v týdnu. Je vhodné, aby si celý tým lesní MŠ jasně určil, které dny budou ve školce figurovat, v jaké pozici a co se od nich očekává. Děti tak reagují lépe a tato pravidelnost jim přináší klid a stabilitu.

⁵⁶ DEL ROSSO, Silvana. *Waldkindergarten: Ein pädagogisches Konzept mit Zukunft?*. Hamburg: Diplomatica Verlag, 2010. ISBN 978-3-8366-8614-3, („vlastní překlad“)

6.2.3.2 Německo

V Německu může být v jedné skupině maximálně 20 dětí na dva průvodce, u kterých je ještě navíc požadováno příslušné vzdělání. Nad patnáct dětí je doporučován další člověk; ten už ale nemusí mít pedagogické vzdělání.⁵⁷

6.2.4 Vzdělávání pedagogických pracovníků

Co se týče osobnosti pedagoga v předškolním vzdělávání obecně, měl by mít jistě patřičnou kvalifikaci a jakýsi pedagogický talent, tedy soubor schopností, například diagnostických, didaktických, komunikačních a organizačních, měl by být kreativní a empatický. Existuje dokonce *pedeutologie*, tedy pedagogická disciplína, jejímž objektem zkoumání je právě učitel, z čehož je zřejmé, že poznatky o osobnosti pedagoga jsou více než obsáhlé. Já bych se ale v rámci této bakalářské práce zaměřila na takové dovednosti a schopnosti, které jsou vyžadovány výhradně u pedagogů v lesních školkách, a to právě kvůli specifickým zvláštěm této formy vzdělávání.

Les a příroda celkově je prostor velmi rozmanitý a pedagog na ně musí flexibilně reagovat. Flexibilita se řadí mezi dovednosti každého učitele, ale dovolím si tvrdit, že v lese, v nepřipraveném prostředí, kde může skupinku nečekaně zaskočit nepřízeň počasí či jiné nevyžádané okolnosti, je tato schopnost enormně důležitá. Jako základní požadavek považuje Miklitz pozitivní postoj k přírodě. Děti jsou velmi vnímavé a vycítí, jak reagujeme na nejrůznější podněty. Pedagog se stává pro děti vzorem a snaží se ho napodobovat. Je proto vhodné si uvědomit své strachy a obavy a následně s nimi pracovat tak, aby nebyly nevědomky předány dětem. S rozmanitostí lesa souvisí nečekané události a podněty, které v dětech probouzí spoustu otázek. Pedagog samozřejmě nemůže vědět všechno, ale měl by být schopný odpovědi dohledat, ať už s použitím vhodných internetových či literárních zdrojů nebo s přispěním povolání osoby disponující patřičnou odborností. A v jakých oblastech by se měl pedagog lesní školky vlastně orientovat? Miklitz uvádí znalosti, které se stávají dominantním obsahem zájmu dětí v přírodním prostředí. Mezi ně patří znalosti o lese, vodě, vzduchu a větru, rostlinách, stromech a křovinách, meších, půdě, zvířatech a kamenech. Musí mít základní povědomí o řemeslech a přípravě jídla. Snad v každé knize pojednávající o lesních školkách najdeme kapitolu o možných nebezpečích, které jsou spojené s pobytem venku. Měl by tedy znát a neustále aktualizovat informace o zdrojích nebezpečí v oblasti, ve které se s dětmi pohybuje a umět proti nim chránit děti i sebe (např.

⁵⁷ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

klíšťata, velká zvířata, vzteklina, hmyz, jedovaté rostliny apod.). Měl by vědět, jak své počínání v lese přizpůsobit aktuálnímu počasí a k měnícím se venkovním podmínkám zvolit vhodné oblečení. Absolvování kurzu první pomoci je velkou výhodou, mnohdy i nezbytností pro výkon této profese, jelikož je třeba neignorovat obavy rodičů a udělat maximum pro to, aby se všichni zúčastnění cítili v bezpečí.⁵⁸

6.2.4.1 Česká republika

Co se týče požadované kvalifikace jednotlivých pracovních pozic, setkáme se s určitými rozdíly, a to podle toho, zda se jedná o lesní MŠ či lesní klub. V lesní MŠ, která je zapsaná v rejstříku škol a školských zařízení MŠMT, je zapotřebí splňovat kritéria, která platí pro všechny státní školky. Tato kritéria jsou pak kontrolována Českou školní inspekcí.

Lesní MŠ musí mít osobu ředitele, jejíž kritéria jsou dána zákonem. „*Práci může vykonávat ten, kdo má dostatečnou kvalifikaci pro učitele MŠ plus má tři roky praxe v pedagogické činnosti, ve výzkumu a vývoji nebo v jiné odborné činnosti.*“⁵⁹ Řídí veškerý chod MŠ a je za něj zodpovědný/á. Vydává, spravuje a podepisuje veškeré dokumenty. Pokud školka nedisponuje osobou účetní, může mít na starosti i finanční správu školky. Dále se podílí na evaluaci, komunikuje s rodiči a poskytuje oporu svému pedagogickému týmu. Ředitel/ka také „*musí vykonávat i přímou pedagogickou činnost s dětmi, přičemž není stanoven její přesný rozsah, počet hodin je tedy volbou školky.*“⁶⁰

Učitel v lesní MŠ musí disponovat požadovaným vzděláním, tedy minimálně středním pedagogickým. Je nutné, aby děti byly vždy v přítomnosti kvalifikovaného pedagoga. Tento má odpovědnost za komplexní výchovně vzdělávací činnost a vytváří pro ně vhodné podmínky, provádí soustavné pozorování vývoje dítěte, jeho vědomostí, dovedností a návyků a potřeb, podílí se na pedagogické dokumentaci (portfolio dítěte, třídní kniha apod.), stará se o přípravu osobní i materiální, účastní se pedagogických porad a schůzí, komunikuje s rodiči, respektuje RVP PV a ŠVP, podává návrhy na vyšetření v PPP a SPC a další. Pokud se lesní MŠ nepodaří sehnat osobu s požadovanou kvalifikací, lze zaměstnat i osobu bez kvalifikace, ale jen na dobu nezbytně nutnou, a přitom intenzivně

⁵⁸ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

⁵⁹ TÝM LESNÍ MŠ/KLUBU. *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-08]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz/3-tym-lesni-ms-klubu.html>

⁶⁰ tamtéž

hledat náhradu. Archivovat si inzeráty, životopisy zájemců a zápisy z pohovorů. Započítá studia, vedoucímu k požadované kvalifikaci, vnímá ČŠI jako výhodu.⁶¹

S hlavním pedagogem je po dobu celého dne přítomný i nekvalifikovaný pracovník, který ale musí také splňovat podmínku danou zákonem, totiž disponovat alespoň kvalifikací chůvy pro děti do zahájení školní docházky. „*Nepedagogický pracovník s kvalifikací nevykonává přímou pedagogickou činnost, je tedy doplňkem, obohacením, druhými rukama a očima.*“⁶² Obzvláště je ceněno přírodovědné či umělecké vzdělání.

Mezi další osoby, se kterými se můžeme v lesních MŠ setkat, je například asistent pedagoga, který je ve školské instituci zaměstnán v případě, že se v ní nachází dítě nebo děti se speciálními vzdělávacími potřebami. Pedagogovi pak asistuje při výchovně vzdělávací činnosti a pomáhá (nejen) dětem s určitým znevýhodněním. Dále pak osobní asistent, který není zaměstnancem dané instituce, ale jeho přítomnost ve třídě slouží pouze pro jedno konkrétní dítě, kterému pomáhá po stránce sociální, nikoli vzdělávací. Skvělým příkladem, jak zpestřit výchovně vzdělávací proces je zapojení dobrovolníků, které mohou tvořit i osoby z řad rodičů. Neopomínejme ani studenty, pro které se návštěva lesní MŠ stává vítanou praxí.

Pro lesní kluby jsou podmínky v tomto ohledu značně mírnější. Ředitel/ka bývá označován/a za koordinátora a většinou plní i funkci hlavního průvodce. Její náplň práce ale může být čistě organizační. Průvodci lesních klubů nemusí mít vzdělání, které je nutné pro lesní MŠ.

6.2.4.2 Německo

Německý vzdělávací systém je velmi složitý a samotný popis jeho členění by mohl být obsahem celé jedné bakalářské práce. Navíc i zde platí pro každou spolkovou zemi odlišná ustanovení. Důležitá je ale skutečnost, že pedagogičtí pracovníci v německém sektoru raného dětství nemají vzdělání a postavení učitelů. Jsou označováni jako *Erzieher / Erzieherinnen*.⁶³ Do češtiny bychom mohli německé *Erzieher* přeložit jako vychovatel či pedagogický pracovník/specialista. Je to člověk, který vystudoval sociální pedagogiku na technické škole (*Fachschule*) či technické akademii (*Fachakademie*) nebo

⁶¹ TÝM LESNÍ MŠ/KLUBU. *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-08]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz/3-tym-lesni-ms-klubu.html>

⁶² tamtéž

⁶³ Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-30_en

nějakou odbornou školu (*Berufskolleg*).⁶⁴ Všechny tyto školy spadají podle ISCED do terciálního sektoru vzdělávání. Někteří pedagogičtí pracovníci se mohou prezentovat jako „státem uznávaný pedagogický pracovník“, což je pracovní titul, který naznačuje, že tato osoba dokončila státem určené školení a úspěšně složila související zkoušky (konkrétní podmínky si stanovují jednotlivé spolkové země), navíc bývá jeho platové ohodnocení vyšší. Ke školním požadavkům se pojí také odborná praxe.⁶⁵

Pro účely této práce se navíc zaměřím na jeden z charakteristických rysů německého předškolního vzdělávání, sice na systém přípravy na povolání. „*Systém přípravy na povolání je v Německu velmi pestrý a různorodý. Mladí lidé ji absolvují buď na školách s plnou školní docházkou, nebo na školách s částečnou školní docházkou doplněnou o přípravu v podnicích (tzv. duální systém).*“⁶⁶ Příprava na povolání se řadí do vyššího sekundárního stupně vzdělávání, následuje tedy po povinném primárním stupni (základní škola) a po nižším sekundárním stupni vzdělávání (reálky, hlavní školy, gymnázia), před terciálním stupněm vzdělávání (univerzity, vysoké školy).⁶⁷ Jedná se vlastně o odbornou praxi přímo v místě budoucího pracovního zařazení. Tyto studijní návštěvy jsou běžně zapojovány do praxe nejen lesních školek. Německo a také mnoho dalších států hodnotí tento systém velmi kladně. Stejně tak i samotní pedagogové, kteří oceňují zejména jejich energii a nadšení, nové nápady, dovednosti a také pomoc s méně obtížnými úkoly.

Erzieher by měl disponovat speciálními znalostmi a kvalifikací, které ale nemusí být nutně poskytnuty jen v institucionalizovaném školském vzdělávání. „Musí (a měly by) být získány v dalším a doplňkovém vzdělávání. Například ve spolkové zemi Severní Porýní-Vestfálsko, konkrétně ve městě Bonn se nachází nezisková organizace, vzdělávací centrum WILA, která nabízí mimo jiné i specializované školení „*vychovatelé v lesní školce*“. V *Naturschule Freiburg* ve Freiburgu nebo v *Haus des Waldes* ve Stuttgartu je zase možné absolvovat vzdělávací kurzy „*přírodní pedagogika*“, „*lesní pedagogika*“ nebo „*mateřská*

⁶⁴ Erzieher. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Erzieher>, („vlastní překlad“)

⁶⁵ Staatlich anerkannte/r ErzieherIn: Begriffserklärung und Ausbildungswege. *Kita.de* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.kita.de/wissen/staatlich-erkannte-erzieherin/>, („vlastní překlad“)

⁶⁶ JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, s. 66, ISBN 978-802-4615-585.

⁶⁷ JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-802-4615-585.

školka v lese“.⁶⁸ Jak již bylo napsáno výše, také BvNW funguje jako organizátor odborných konferencí, workshopů, školení a seminářů na podobná témata.

6.2.5 Provozní doba

Předškolní péče může být organizována ve dvou režimech provozu, buď celodenní, nebo na část dne.

6.2.5.1 Česká republika

U nás jsou prozatím všechny LMS otevřeny celodenně. V ČR existuje ještě tzv. internátní provoz, který nabízí i noční péči. Ze zákona je však dáno, že u LMS tento provoz možný není.⁶⁹

Provozní doba lesní MŠ v ČR je maximálně devět hodin denně, přičemž „*povinné předškolní vzdělávání má formu pravidelné denní docházky v pracovních dnech:*

- *v mateřské škole zapsané v rejstříku škol a školských zařízení,*
- *po dobu 4 souvislých hodin denně.*⁷⁰

Jak vyplývá z výše uvedeného, lesní MŠ musí být v provozu ve všední dny; výjimkou jsou státní svátky a hlavní prázdniny.

6.2.5.2 Německo

V Německu se uplatňují obě zmíněné formy, ale v současnosti začínají převažovat zařízení s celodenní péčí, jelikož všeobecně uznávaným principem je zapojení žen do pracovního procesu tak, aby účast žen a mužů ve společnosti byla rovnocenná. Tím pádem bylo nezbytné vytvořit vhodné podmínky. Všechna opatření, která vedou ke zkvalitňování vzdělávacího systému, můžeme shrnout pod pojem *Jugendhilfe* (pomoc mládeži).⁷¹

V Německu je od Spolkového ministerstva pro rodinu, seniory, ženy a mládež (*Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend*) jasně dáno, že otevírací

⁶⁸ DEL ROSSO, Silvana. *Waldkindergarten: Ein pädagogisches Konzept mit Zukunft?*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2010, s. 55 - 56, ISBN 978-3-8366-8614-3, („vlastní překlad“)

⁶⁹ Česká republika. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-13_cs

⁷⁰ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Informace o povinném předškolním vzdělávání určené pro zákonné zástupce dětí: (březen 2017). In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/40102/>

⁷¹ JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-802-4615-585.

doba školkového zařízení je minimálně čtyři hodiny v létě a tři hodiny v zimě.⁷² Jelikož tamní preprimární péče není v rukou Ministerstva školství, časový rozvrh vzdělávání nijak neupravuje. O úpravu otevírací doby se starají zejména odpovědné orgány po konzultaci s obcemi, a navíc se zapojením rodičů. Stále častějším fenoménem je snaha předškolních zařízení přizpůsobit otevírací dobu podle potřeb rodičů.⁷³

6.2.6 Povinný předškolní rok

6.2.6.1 Česká republika

Od roku 2017/2018 je v ČR poslední tzv. předškolní rok povinný. Tato novela představovala v minulosti pro lesní MŠ problém, jelikož ještě nemohly být zapsané ve školském rejstříku. Děti, které měli do začátku školního roku (tedy do 31. srpna) dovršit pátý rok, tak musely buď přestoupit do státní MŠ, nebo se zapsat k individuálnímu domácímu vzdělávání a popřípadě dále navštěvovat lesní MŠ. Nyní jsou lesní školky zapsané v rejstříku právoplatnou alternativou, jelikož v roce 2016 získaly lesní školky v České republice plnou legislativní podporu. Lesní MŠ ale za žádných okolností nesmí být spádová. Co to znamená? Spádová MŠ je školka zapsaná ve školském rejstříku, „*kerou obec stanoví jako příslušnou pro konkrétní ulice, nebo celé obce dle adresy trvalého pobytu dítěte. Spádová školka MUSÍ vaše pětileté dítě přijmout. Spádovou školkou není nikdy lesní MŠ, aby nemohla nastat situace, že obec zřídí jedinou školku a všichni rodiče budou nuceni posílat své děti do lesní školky.*“⁷⁴ Nespádová školka dítě přijmout může, ale nemusí. „*Ředitel nespádové MŠ má povinnost informovat ředitele spádové MŠ, že přijal dítě z jeho obvodu k povinné předškolní docházce, nebo individuálu (týká se jen pětiletých a starších dětí).*“⁷⁵ Individuální vzdělávání je jeden ze způsobů plnění povinného předškolního vzdělávání. Probíhá tak, že dítě, jež je k němu přihlášené, se fyzicky nedostavuje do žádné rejstříkové instituce, ale může zůstat doma či docházet do neregistrovaných zařízení (lesní kluby, mateřská centra). Rodič se pro tuto variantu vzdělávání může rozhodnout kdykoli během roku, pokud půjde o kratší časové období, ale tři měsíce před začátkem školního roku (tedy v období do konce měsíce května) v případě, že je individuální vzdělávání plánováno

⁷² MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

⁷³ Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-19_en

⁷⁴ Legislativa: Povinná předškolní docházka. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/legislativa.html>

⁷⁵ tamtéž

na převážnou část školního roku.⁷⁶ „Podle § 34 Školského zákona, je stanoven řádný zápis do všech MŠ na 2. - 16. května. Termín platí i pro lesní MŠ. Mateřské školy mohou dále provádět i dodatečné zápisy v průběhu školního roku. Není to však jejich povinnost, záleží na školním řádu každé školky.“⁷⁷ Lesní kluby si pravidla zápisu tvoří dle vlastního uvážení. Dítě, které je vedeno v individuálním vzdělávání se nepočítá do kapacity MŠ, a proto může být přijato i nad její rámec. Za kvalitu individuálního vzdělávání zodpovídá zákonný zástupce dítěte, přičemž jsou předem stanoveny termíny ověřování, na které přijde s dítětem jeho zákonný zástupce. K tomuto účelu je vhodné přinést portfolio, kde jsou v různých formách zaznamenávány aktivity dítěte (výtvarné práce, fotografie, psané záznamy o výletech a prožitých zkušenostech apod.).⁷⁸ „Pokud se dítě nedostaví, stanoví ředitel MŠ náhradní termín. Pokud se dítě nedostaví ani na něj, ředitel MŠ ZRUŠÍ individuální vzdělávání a dítě MUSÍ okamžitě nastoupit do školky, v níž bylo evidováno.“⁷⁹

6.2.6.2 Německo

Povinná předškolní docházka v německém sousedství neexistuje. Povinnost navštěvovat školský systém přichází až se základní školou. Místní úřady (*Kommunen*), které spravují instituce pro děti a mládež, jsou ale povinny v případě zájmu poskytnout dětem do jednoho roku zařízení pro péči. Od věku tří let už existuje zákonné právo na přijetí.⁸⁰ „Mateřské školy se zvláštním vzdělávacím konceptem (např. Montessori, Waldorf nebo lesní školky) mají obecně větší spádovou oblast.“⁸¹

⁷⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení k průběhu individuálního vzdělávání dětí v mateřských školách a ověření dosahování očekávaných výstupů. In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 23. 4. 2019 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/50135/>

⁷⁷ Legislativa: Povinná předškolní docházka. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/legislativa.html>

⁷⁸ MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení k průběhu individuálního vzdělávání dětí v mateřských školách a ověření dosahování očekávaných výstupů. In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 23. 4. 2019 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/50135/>

⁷⁹ Legislativa: Povinná předškolní docházka. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/legislativa.html>

⁸⁰ Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-19_de, („vlastní překlad“)

⁸¹ Formen. *Kindertagesbetreuung: Martin R. Textor* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://www.kindertagesbetreuung.de/formen.html>, („vlastní překlad“)

6.3 Hygienické podmínky

Když se řekne lesní školka, jednou z nejčastějších otázek bývá, jak je v ní řešena právě hygiena. V následujících podkapitolách se tedy budu věnovat oblastem souvisejících s hygienou.

6.3.1 Hygienické zázemí

6.3.1.1 Česká republika

Hygieně v LMŠ v ČR se věnuje vyhláška č.410/2005 Sb., tedy vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. V § 9 po lesních školkách požaduje:

- „hygienické zařízení se záchodem a tekoucí pitnou vodou a prostředky osobní hygieny, zejména toaletní papír, mýdlo a prostředky pro hygienické osušení rukou“⁸²

Pokud česká lesní MŠ nemá přístup k tekoucí vodě a kanalizaci, alternativou jsou kompostovací toalety. Jako doporučení se uvádí dvě toalety na celkem 15 dětí a jedna toaleta pro dospělé.⁸³

6.3.1.2 Německo

V Německu se počet WC na počet dětí neřeší, stejně tak ani na jejich výšku se nevztahují žádná pravidla, přesto je u každého zázemí samozřejmostí toaleta. Žádný vyhrazený prostor pro toaletu či obtížný přístup k ní lze označit jako nedostačující řešení. Exkrement musí být okamžitě zakopán. Nejlepší realizací toaletního prostoru je prostor vyznačený a snadno přístupný, nejlépe trochu dál od přístřešku. Na toaletě nebo v její bezprostřední blízkosti je důležité mít možnost umýt si a utřít ruce. Některé záchody jsou opatřeny i dětským sedátkem a věšákem na oblečení.⁸⁴ Vše se ale shoduje s principy lesních školek. Přestože některé školky mají klasické moderní toalety, nejčastěji v nich najdeme suché toalety, které zanechávají nejmenší ekologickou stopu. Druhů suchých toalet lze na trhu sehnat více a je na každé školce, kterou se rozhodne zvolit.

V lese se toalety samozřejmě nebudují, ale každý průvodce lesní školky má většinou v lese vytipovaná místa, která s dětmi navštěvuje. Na každém takovém místě se postupem času určí místo, kam se chodí s malou potřebou. Pro velkou potřebu je vhodné vykopat díru

⁸² Vyhláška č. 410/2005 Sb.: Vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-410>

⁸³ Pro srovnání: v českých státních školkách musí být jedna toaleta na čtyři děti.

⁸⁴ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018, s. 131, ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

a exkrement zahrabat. K dispozici jsou na každé výpravě toaletní papír, čistá voda, mýdlo a ručník. Ruce se myjí před každým jídlem a v případě potřeby. Po jídle se doporučuje vést děti k čištění zubů. Každé dítě má tedy v ideálním případě svůj kartáček na zuby a hrnek na kartáček.⁸⁵

6.3.2 Stravování

Celkově se stravování v LMŠ drží hesla, že musí být zdravé pro děti i přírodu. Děti se seznamují s tím, jak surovina vzniká, jak se pěstuje, jak její pěstování ovlivňuje životní prostředí, jaké množství odpadu se kvůli ní vyprodukuje apod. Ideálním případem této filozofie jsou samozřejmě potraviny vypěstované přímo na zahradě školky. Učí se tak o potravinách přemýšlet v rámci udržitelného rozvoje. Součástí integrovaných bloků věnovaných právě stravování jsou i návštěvy lokálních pěstitelů, sadů a zahrad, dále pak také obchodů s potravinami či trhů.⁸⁶

Rodiče, kteří své děti umísťují do lesních školek, jsou většinou alternativně zaměřeni nejen ve výběru vzdělávací instituce, ale i co se týče stravovacích návyků. Proto se v LMŠ setkáme nejčastěji s vegetariány, vegany a výjimkou nejsou ani zastánci raw stravy (potravina neprošla tepelným zpracováním). Vzhledem k tomuto „pestrému“ rozložení se ve většině školek osvědčilo, že dětem školka zajišťuje pouze teplý oběd. Svačiny připravují rodiče doma do krabiček dle vlastního „stravovacího přesvědčení“. Každé dítě má něco jiného, což obsahuje mimo jiné i sociální aspekt (rád ochutnám tvoje, ty můžeš ochutnat moje). Krabičky jsou navíc praktické v tom smyslu, že svačinky většinou probíhají venku v lese v podobě pikniku. Děti si ji nosí v batůžku a v danou chvíli ji vytáhnou.

6.3.2.1 Česká republika

V České republice to tak fungovalo do roku 2018, kdy lesní školky tzv. narazily. Několik desítek školek, které vstoupily do rejstříku, se potýkají s problémem zajistit dětem tři jídla denně dle stanovených norem. Školský zákon č. 561/2004 Sb. říká, že děti mají nárok na pravidelnou stravu, která je zajišťována školou. Jedná se tedy o dvě svačinky a oběd, za dodržení výživových norem pro školní stravování, tedy dle tzv. spotřebního koše. *„Zatímco ostatní instituce, jako ministerstvo školství či Česká školní inspekce, vnímají, že na nový druh vzdělávání je třeba nově aplikovat existující pravidla, případně doplnit nová, ministerstvo zdravotnictví odmítá jednat. Snaha inovovat vzdělávání tady naráží na strnulost*

⁸⁵ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018, s. 131-132, ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

⁸⁶ Asociace lesních mateřských škol. *Školka blízka přírodě: Příručka předškolního vzdělávání pro udržitelný rozvoj*. Praha, 2012.

požadavků na podmínky školního stravování. Resort zdravotnictví totiž nyní nově požaduje pro výdej jídla stavby.“⁸⁷ Jenže ve školském zákoně je jasně dané, že lesní školky stavbu mít nesmí, tím pádem nesmí mít ani kuchyň. Chodit třikrát denně do jídelny navíc značně naruší chod celého vzdělávání, jelikož skupina s průvodci se většinou po celé dopoledne pohybují v lese, na výpravách daleko od zázemí. Řešením by tedy mohl být dovoz jídla přímo do lesa nebo do zázemí LMSŠ. Do kontaktu s jídlem by měl přijít jen zaměstnanec dané cateringové firmy, který zodpovídá za jeho nezávadnost. Pro mnohé lesní školky je ale problém sehnat v okolí takovouto firmu. Nabízí se svačiny přímo od rodičů, to ale ministerstvo zdravotnictví razantně odmítá. Tereza Valkounová, předsedkyně ALMSŠ navrhuje, aby byly lesní školky vyňaty ze zákona o stravování, nebo může být řešením informovaný souhlas rodičů, kteří podepisují, že souhlasí s danými hygienickými podmínkami. Zkrátka, aby bylo možné se s rodiči domluvit, že jídlo svým dětem zajistí sami, tak jako je to dnes možné u dětí s dietou. To ale kritizuje ČŠI, jelikož pak není možné kontrolovat naplňování spotřebního koše. Zatímco na základních školách se svačinky od rodičů neřeší, v předškolním vzdělávání ano. 3. května 2018 odstartovala kampaň „v lese jako u maminky“. Klade si za cíl upozornit veřejnost na fakt, že děti nemohou dávat dětem do školky svačinky. Tuto kampaň podporují i známé osobnosti jako například manželé Klusovi nebo třeba Veronika Vieweghová.

Ohledně stravování se dle vyhlášky o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých od lesních školek požaduje:

- „dostatek pitné vody k pití, osobní hygieně a pro potřeby poskytnutí první pomoci
- aby k donášení nebo dovozu pitné vody byly použity pouze pro tento účel vyčleněné čisté a uzavíratelné nádoby zhotovené z materiálů určených pro styk s potravinami“⁸⁸

Také vaření venku na ohni je častou alternativou, při které se do přípravy jídla zapojí právě i samotné děti. Takové vaření v ČR je do programu možné zahrnout jakožto vzdělávací

⁸⁷ Vzdělávat můžete venku, ale na jídlo si postavte dům. *Asociace lesních mateřských škol* [online]. 5. 12.2018 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/media/tiskove-zpravy/vzdelavat-muzete-venku-ale-na-jidlo-si-postavte-dum.html>

⁸⁸ Vyhláška č. 410/2005 Sb.: Vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-410>

aktivitu, která je popsána v ŠVP. Je samozřejmě potřeba dodržet hygienické návyky a další doporučení (například uchovávání potravin).

6.3.2.2 Německo

„V Německu neexistuje legislativní překážka, která by zakazovala nošení vlastního jídla jako je například svačina nebo oběd do lesních mateřských škol. Musí být splněny standardní hygienické podmínky. Rodiče ručí za hygienické a nutričně vyvážené potraviny. Může jim pomoci seznam doporučení (dezinfekční proces, typy termoboxů, nutriční tabulky atd.).“⁸⁹ V praxi to tedy funguje tak, že svačinky připravují dětem rodiče a oběd vozí na smluvené místo externí dodavatel.

Miklitz u jídla zdůrazňuje především důležitost rituálů. Rituálem by mělo začít a skončit každé stolování. Jelikož stravování probíhá především venku, je nezbytné zajistit, aby děti seděli na dostatečně velké izolační podložce. Také doba stolování (v podstatě také doba nečinnosti) by se měla v případě nepřízně počasí omezit na minimum, aby nedošlo k prochladnutí. V zimním období je také vhodné nabízet teplý neslazený čaj a ořechy a naopak vynechat ovoce.⁹⁰

6.3.3 Příštěší

Pro většinu lidí (obzvláště pro většinu rodičů) je zcela nepředstavitelné předškolní zařízení bez budovy. Bez možnosti se ukrýt do tepla a sucha. Mnohdy si ale neuvědomují, že jsou to opravdu spíše jejich strachy. Děti to vnímají jinak. I zde bych použila jakési krédo lesních školek po celém světě; sice že není špatného počasí, ale špatného oblečení. Pokud jsou tedy děti dobře oblečené a je o ně dobře postaráno i po všech ostatních stránkách (dejme tomu jsou zajištěny všechny potřeby z Maslowovi pyramidy), venku se cítí spokojené a šťastné. Jelikož mají velkou potřebu objevovat, prostor mezi čtyřmi zdmi či zahrada s předem danými, napevno přidělanými herními prvky, jim plně nedovoluje tuto touhu naplnit. Les, a příroda celkově, se každý den mění a prakticky všechno se může stát podnětem ke hře či přímo jejím předmětem. Les není uměle ohraničený a nabízí spousty možností pro děti i pedagogy. Náhodně nalezený objekt se tak může stát jakýmsi spouštěčem pro navození nejrůznějších tematických celků. Velmi ráda to uvádím na příkladu nalezení kostry či uhynulého těla lesního zvířete. Děti jsou nálezem zaujaté a chtějí se o smrti

⁸⁹ Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. *Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999* [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

⁹⁰ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018, s. 168-169, ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

a o věcech s ní spojených dozvědět co nejvíce. Je jasné, že nejvíce si člověk vstřípí do paměti právě tehdy, pokud ho daná problematika skutečně zajímá, pokud ho pohání vnitřní, nikoli vnější motivace.

Ohledně zázemí se nabízí otázka, jak zpřístupnit lesní školky i dětem, které trvale žijí v centru velkých měst. Rodiče těchto dětí vyhledávají tuto formu vzdělávání velmi často, protože chtějí dětem nabídnout možnost setrvávat v přírodě, tedy v prostředí tolik odlišném od toho, ve kterém vyrůstají. I toto lesní školky celkem úspěšně řeší. Mnohdy se tak děti se svými průvodci ráno nestřetávají v lese či u nějakého příslušného zázemí, ale na autobusové zastávce či vlakovém nádraží, odkud pak už bez rodičů pokračují k lesu. Některé školky se rozhodly zainvestovat do vlastních autobusů/minibusů, kterými takto sváží děti do blízkosti lesa či přímo k prostorám lesní školky. Snadno se jim tím pádem řeší i přemístování na nejrůznější „mimolesní“ aktivity (návštěva divadla, muzea apod.). Ty jsou buď plánované, nebo hojně využívané jako náhradní program při nepřízní počasí.⁹¹

Nutno připustit, že jsou určité činnosti, které je za jistých podmínek vhodné a pro všechny přítomné jistě i příjemnější uskutečňovat pod střechou. Zkrátka mít nějakou variantu, kam se moci v případě potřeby uchýlit. Jako první pravděpodobně přijde na mysl otázka, jak vyřešit odpolední odpočinek dětí. Za teplých dní lze samozřejmě spánek organizovat pod širým nebem s využitím karimatek a spacáků. Pro děti je to určitě i dobrodružnější a zajímavější, ale pokud hustě prší nebo sněží a teplota kolísá okolo nuly, je nutné sáhnout po zateplené variantě. Stejně tak v případě oběda. Svačinky se dají bez problému konzumovat na dece či plachtě v lese, ale zorganizovat teplý oběd za využití vhodného nádobí a s příkladným stolováním už je ve středu lesa větší problém. Mnoho školek má proto u zázemí i jakousi zastřešenou terasu, kde děti obědvají či odpočívají a využívají tohoto prostoru i k výtvarným a tvořivým činnostem. Jsou tak vlastně stále venku, ale chráněni před případnou neblahou změnou počasí. Všechny tři nejčastěji výše zmiňované okolnosti, které vedou k potřebě mít k dispozici nějaké to zázemí, tedy odpočinek, oběd a kreativní činnosti, jsou záležitosti spadající do doby po poledni. To některé školky vedlo k rozhodnutí provozovat pouze dopolední program. Místo, které je chráněno před zásahy přírody se hodí i k uložení pomůcek a materiálů ke vzdělávání nebo

⁹¹ VOŠÁHLÍKOVÁ, Tereza. Lesní mateřská škola – zázemí. *Metodický portál: RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 22. 11. 2009 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/les/6531/LESNI-MATERSKA-SKOLA---ZAZEMI.html/>

třeba náhradního oblečení. Zkrátka a dobře každá školka musí zvážit své možnosti, zda vůbec a v jaké intenzitě bude přístřeší využívat.

6.3.3.1 Česká republika

Zázemí LMSŠ je v České republice velké téma. Možná i proto se mu věnuje česká legislativa. LMSŠ charakterizuje školský zákon č.561/2004 Sb. Zmínka o lesních mateřských školách v něm figuruje od roku 2016, kdy byl zákon aktualizován a v § 34 – organizace předškolního vzdělávání – se uvádí, že *„Za lesní mateřskou školu se považuje mateřská škola, ve které vzdělávání probíhá především ve venkovních prostorách mimo zázemí lesní mateřské školy, které slouží pouze k příležitostnému pobytu. Zázemí lesní mateřské školy nesmí být stavbou.“*⁹² Dále se odkazuje na stavební zákon. Definici stavby podle stavebního zákona ale v podstatě odpovídají i některé typy zázemí využívaných lesními školkami (například jurta s pevným základem, srub). Je podstatné, že *„jde o zařízení, které slouží pouze k příležitostnému pobytu a bude zpravidla stavbou ve smyslu občanskoprávních a stavebních předpisů.“*⁹³ Účelem doplnění tedy bylo poukázat na důležitou podmínku provozu LMSŠ, sice že vzdělávání má probíhat primárně ve venkovních prostorách. To, aby se pak každá školka, která tráví více času venku, nedefinovala jako lesní. Navíc se lesní školky téměř vždy nacházejí u lesa, a to je *„chráněný prostor, kde nemohou stát stavby. V případě vyjmutí prostoru z plnění funkce lesa, se vystavujeme riziku, že po ukončení provozu školky tam vznikne např. supermarket.“*⁹⁴ V současné době tedy mohou v ČR vznikat klasické kamenné mateřské školy s budovou či lesní mateřské školy se zázemím.

Dle vyhlášky o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých je nutné:

- *„aby zázemí lesní mateřské školy bylo udržováno v čistotě, suchu a ve stavu neohrožujícím zdraví dětí*
- *vybavit zázemí prostředky pro poskytnutí první pomoci*

⁹² ŠKOLSKÝ ZÁKON VE ZNĚNÍ ÚČINNÉM OD 15. 2. 2019. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY [online]. [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

⁹³ ODBOR LEGISLATIVY MŠMT. Stanovisko MŠMT k problematice zázemí lesních mateřských škol [online]. In: . 31. 3. 2017 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: http://www.hygpaha.cz/dokumenty/stanovisko-ministerstva-skolstvi-k-problematice-zazemi-lesnich-materskych-skol-3094_3094_161_1.html

⁹⁴ Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999 [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

- aby zázemí umožňovalo uložení osobních věcí dětí a materiálního vybavení lesní MŠ
- aby zázemí umožňovalo ochranu dětí před nepříznivými klimatickými podmínkami.⁹⁵

Zázemím je nejčastěji maringotka, jurta, chatka, srub nebo třeba teepee. Umisťují se do volné přírody či je z něj volná příroda dosažitelná do 20 minut dětské pěší chůze. Pověštinou jsou zateplené a vytápěné v souladu s principy LMŠ. Umístění zázemí, stejně tak jako výchovně-vzdělávací proces LMŠ, je možný pouze na základě dohody s majitelem pozemku.⁹⁶

6.3.3.2 Německo

Ohledně řešení přístřeší v Německu je nutné si lesní školky rozdělit do dvou kategorií. Můžeme totiž hovořit o dvou formách lesních školek.

Nejběžnější formou je tzv. klasická lesní školka (najdeme jako *klassische/reine Waldkindergarten*). Takováto nemá žádnou vlastní stálou budovu, což je největší rozdíl od klasických mateřských škol. Právní koncept zřízení mateřských škol doposud vyžadoval existenci stálé budovy. Společně s iniciativou rodičů lesních škol byla vyvinuta nová kritéria, která ministerstvo akceptovalo jako standard pro vydávání provozní licence. Ze zákona je v současnosti vyžadováno mít k dispozici nějaký přístřešek, což bývá zpravidla chata, maringotka, teepee nebo například srub. Tam je možnost se v případě extrémně nevyhovujících povětrnostních podmínkách ukrýt, mohou se tam organizovat setkání a diskuse s rodiči, ve velmi chladných dnech tam lze podávat jídlo a také slouží jako vhodné místo pro uskladnění vzdělávacích pomůcek, náhradního oblečení, spacáků apod. Otevírací doba klasických lesních školek se obvykle pohybuje mezi čtyřmi až šesti hodinami, většinou od 8:00 do 13:00.⁹⁷

Druhá forma lesních školek, tzv. integrovaná lesní školka, je rozšířená především v Dánsku. Vzdělávací koncepce tohoto modelu lesní školky funguje při běžné mateřské škole. Může být realizovaná jako pravidelná mateřská školka s lesní skupinou. Děti ze školky se pak mohou každý den rozhodnout, zda se zúčastní programu běžné mateřské

⁹⁵ Vyhláška č. 410/2005 Sb.: Vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-410>

⁹⁶ Asociace lesních mateřských škol, *STANDARDY KVALITY LESNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOL A KLUBŮ: ve znění z 1. července 2018*. Praha, 2018.

⁹⁷ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

školy nebo lesní školy. Druhou variantou je existence pevné lesní skupiny (*Wandergruppe*), tzn. děti, které každý den vyráží do lesa. Tyto dvě skupinky dětí se pak většinou po týdnu či po měsíci vymění, takže dítě, které se jeden týden/měsíc vzdělávalo v lesní skupině, bude další týden/měsíc ve skupině klasické mateřské školy. Děti lesní školky tráví dopoledne v přírodě a odpoledne pak v běžné mateřské škole.⁹⁸ Kritici, kteří se staví proti této formě lesních školek, tvrdí, že se tak ztrácí určité zásadní principy lesních školek, jako třeba fakt, že děti tráví čas venku za jakéhokoli počasí. Při možnosti volby si pak většina dětí za špatného počasí vybere právě zateplené zázemí.⁹⁹

Při zakládání LMŠ je nutné získat souhlas příslušného vlastníka lesa či lesního úřadu. V případě chráněné lesní oblasti lze ještě navíc vydat právní předpisy, které omezují právo na vstup do určitých částí lesa.¹⁰⁰ Místní kontrolní úřady (např. místní hygienické stanice) poté pro konkrétní vybrané místo vydají doporučení, stanoví podmínky pro konkrétní školku (nejen lesní). V Německu je na les nahlíženo jako na dominantní a základní prostor pro výuku.¹⁰¹

6.3.4 Očkování

V souvislosti s hygienou je také třeba dotknout se tématu očkování.

6.3.4.1 Česká republika

Odmítání povinného očkování je v poslední době v České republice velkým tématem. Věnuje se mu zákon č.258/2004 Sb. o ochraně veřejného zdraví. Podle § 50 může mateřská škola (tedy i lesní) „přijmout pouze dítě, které se podrobilo stanoveným pravidelným očkováním, má doklad, že je proti nákaze imunní nebo se nemůže očkování podrobit pro trvalou kontraindikaci.“¹⁰²

6.3.4.2 Německo

Očkování v Německu v současné době povinné není, ale 1. března 2020 má vstoupit v platnost schválený zákon o povinném očkování dětí proti spalničkám. Před přijetím

⁹⁸ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

⁹⁹ DEL ROSSO, Silvana. *Waldkindergarten: Ein pädagogisches Konzept mit Zukunft?*. Hamburg: Diplomica Verlag, 2010. ISBN 978-3-8366-8614-3. („vlastní překlad“)

¹⁰⁰ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

¹⁰¹ Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. *Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999* [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

¹⁰² Zákon č. 258/2000 Sb.: Zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258#cast1>

do vzdělávací instituce budou rodiče muset předložit potvrzení, že je jejich dítě očkované, jinak hrozí sankce. Povinné očkování má platit i pro personál.

6.4 Financování

Oproti kamenným zařízením mají lesní školky v některých oblastech nižší provozní náklady. Zejména pokud se jedná o stavební investice a s tím spojené náklady na údržbu stavby. Není nutný nábytek, je potřeba zakoupit pouze obvyklý materiál pro hry. Je to ale kompenzováno zvýšenou potřebou finančních prostředků pro personál.

6.4.1 Česká republika

Stejně tak jako klasické veřejné státní mateřské školky v České republice, i tamní lesní školky mají nárok na finanční příspěvek od státu (prostřednictvím krajských úřadů), tzv. normativ. První rok ve výši 60 %, následně po kontrole ČŠI na 100 % prostředků, které pro daný rok schválilo MŠMT. Na děti vedené v individuálním vzdělávání je to 0,05% z normativu.¹⁰³

Předškolní vzdělávání v ČR je bezúplatné jen „*ve veřejných a státních mateřských školách od pěti let dítěte (resp. od školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne pátého roku věku). Bezplatné je také vzdělávání v přípravné třídě základní školy.*“¹⁰⁴ Od úplaty mohou být osvobozeni rodiče a fyzické osoby za určitých podmínek (například pobírání dávky pomoci v hmotné nouzi). V ostatních případech je vzdělání zpoplatněno. O její výši rozhoduje ředitel školy, přičemž existují určitá omezující ustanovení.¹⁰⁵ Pro představu přikládám tabulku odhadu průměrné výše poplatku za vzdělávání, jež byla vyhodnocena ve školním roce 2016/2017.

¹⁰³ Ebook.lesnims: *Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz>

¹⁰⁴ Česká republika. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-21_cs#3_1_3_Poplatky_ve_verejnem_skolstvi

¹⁰⁵ tamtéž

Tabulka 1- Odhad průměrné výše poplatku za vzdělávání a stravné ze školního roku 2016/2017; zdroj Eurydice¹⁰⁶

	průměrná měsíční výše úplaty (v Kč)	Rozpětí	průměrná výše celodenního stravného (v Kč)
veřejné MŠ	368	0 - 3 000	33,07
neveřejné MŠ	2 818	300 - 9 300	51,65
z toho:			
soukromé	3 292	0 - 9 300	55,48
církevní	1 193	0 - 7 000	34,42

Na lesní kluby stát finančně nijak nepřispívá. Zřizovatelé si provoz školky financují sami, především z prostředků poskytnutých od rodičů, paradoxně jsou tak vlastně pro rodiče dražší alternativou než například luxusně zařízené a vybavené soukromé registrované školky. Navíc si rodiče dětí, docházejících do lesních klubů, nemohou školkovně odečíst ze základu daně tak jako u lesních MŠ.

6.4.2 Německo

Německé lesní školky zřizované úřady dané spolkové země jsou financovány místní správou (tzv. *Kommune*), dále pak spolkovou zemí a v neposlední řadě pak na chod školky přispívají i rodiče. Rodičovský příspěvek se vypočítává podle čistého ročního příjmu rodičů a většinou přihlíží i k počtu dětí v rodině či k počtu potomků, kteří navštěvují dané zařízení. Trochu odlišné je to u soukromě udržovaných lesních školek. Ty sice financují také místní úřady, spolková země i rodiče, ale kromě toho se také samotná instituce snaží získat finance z jiných zdrojů.¹⁰⁷ Toto tvrzení podporuje Miklitz, která tvrdí, že lesní školky obecně závisí na finanční podpoře nad rámec veřejných dotací. V praxi se tedy nabízí tři možnosti:

¹⁰⁶ Česká republika. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-21_cs#3_1_3_Poplatky_ve_veřejnem_skolstvi

¹⁰⁷ Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-31_de

patronství, dary a sponzoring. Patron má nesobecké motivy pro podporu a často je definován osobním vztahem k finančně podporovanému subjektu. Patron nemá žádné obchodní důvody pro přidělování finančních prostředků. V případě daru se pro dárce obecně neočekává žádná odměna. Dárce a příjemce daru často nemají žádný vzájemný vztah, ale soukromým osobám a společnostem z dárcovství vyplývají jisté daňové výhody. Nejdůležitějším rozdílem mezi sponzorstvím a dárcovstvím je spolupráce, která je upravena smlouvou. Sponzor (soukromá osoba nebo společnost) může poskytnout peníze, materiál, vybavení zařízení nebo služby. Na oplátku může sponzor očekávat prezentaci svého jména ve společně rozvíjených reklamních činnostech. Sponzorem lesní školky mohou být obce, nezisková mateřská sdružení, účelová sdružení, sponzoři církve, sponzoři soukromého sektoru nebo jednotlivci.¹⁰⁸ Přesnou výši poplatku za vzdělání v Německu nejsem schopna určit. Financování je totiž v jednotlivých federálních státech upraveno jinak. Jako příklad může posloužit situace v Berlíně, kterou jsem popsala v rámci vykreslení navštívené berlínské LMŠ (viz. kapitola Příklad německé LMŠ – Waldkindergarten Robin Hood). Každopádně tento rozdíl ve výši dotací pro lesní školky způsobuje, že v některých státech se lesním školkám vede lépe, v jiných hůře.

¹⁰⁸ MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018, s. 230 - 231, ISBN 978-3-589-24739-4, („vlastní překlad“)

7 Příklad české LMŠ – Lesní školka Svatošky

V LMŠ Svatošky jsem před mateřskou dovolenou pracovala jako průvodce a jsem také členkou spolku, tudíž jsem se školkou stále ve spojení a její chod je mi dobře známý.

Lesní školka Svatošky je první lesní školkou v Karlovarském kraji. Byla otevřena 1. 9. 2014, přičemž *„po dobu školního roku 2014/2015 fungovala LMŠ Svatošky ve zkušebním provozu, ve kterém zřizovatel ve spolupráci s rodiči a pedagogy nastavoval a upravoval podmínky fungování lesní školky tak, aby co nejvíce vyhovovaly požadavkům dětí, rodičů i pedagogů.“*¹⁰⁹ Tým LMŠ má tudíž s provozem školky již přes pět let zkušeností. Provozovatelem je spolek „Lesní mateřská škola Svatošky z.s.“ LMŠ Svatošky je členem ALMŠ.

Pedagogové se ve vzdělávacím procesu řídí svým ŠVP, který byl vytvořen v souladu s principy a zásadami RVP PV. Obvyklý rytmus dne je popsán v provozním řádu následovně

„8:30-9:00 příjezd dětí ke srubu

9:00 –9:30 přivítání, odchod do lesa

9:30 – 12:00 pobyt v přírodě, kruh, volná hra, dopolední vzdělávací aktivity

12:00- 12:45 osobní hygiena, oběd a úklid po obědě

12:45 -13:00 osobní hygiena, příprava na odpočinek, tj. příprava karimatek (matrací) a spacáků

13:00- 15:00 odpolední odpočinek nebo odpolední vzdělávací aktivity (výtvarka atp.), volná hra, práce s předškoláky

15:15 – 15:50 hygiena a svačina, úklid

16:00 – předání dětí v Doubí

*16:00 – 16:30 konzultace s průvodci po předchozí dohodě“*¹¹⁰

Spinkat chodí jen děti, u kterých to vyžadují rodiče či se cítí unavené.

Školka také pravidelně podniká výlety do blízkého i vzdáleného okolí a účastní se nejrůznějších mimoškolkových aktivit. Mezi „zajeté“ výpravy řadí například návštěvy

¹⁰⁹ *Provozní a školní řád Lesní mateřské školy Svatošky* [online]. In: . [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://svatosky-skolka.cz/o-nas/dokumenty/>

¹¹⁰ *tamtéž*

domova seniorů, návštěvy pekařství, hasičského sboru, okolních škol a školek, workshopů, divadel, muzeí. Organizují i několikadenní pobyty za účasti rodičů, například lyžařský výcvik a sjíždění řeky Ohře. Bez rodičů pak školka každoročně pořádá pro budoucí školáky a předškoláky zážitkové přespání v přírodě.

Od letošního roku je možné na školku navázat spolupracující lesní školou Skulina.

Do školky jsou přijímány děti od tří do šesti let, ale po dohodě je možné přijmout i mladší. Pro děti od cca 1,5 roku věku je každý čtvrtek nabízen dopolední program, který ve školce stráví v doprovodu rodinného příslušníka. Jednu dobu fungoval (a opět bude) i program „batolátka“, který je určen pro děti od dvou let. V minulém roce nebyl zájem. Do školky může docházet maximálně 16 dětí a tato kapacita je v současné době naplněna.

Se skupinou 16 dětí pracují 2 průvodci. „Po domluvě s průvodcem se mohou programu účastnit další dobrovolníci (např. studenti pedagogických a environmentálních oborů) nebo rodiče. Průvodci mají zkušenosti z oblasti předškolního vzdělávání a zajímají se o problematiku „lesních mateřských škol“. Při práci s dětmi uplatňují zásady „Respektovat a být respektován“, pedagogiky lesních školek a environmentální výchovy. Průvodci ovládají zásady První pomoci.“¹¹¹ V současné době se na vzdělávacím procesu ve školce podílí 7 průvodců. Průvodkyně Martina je zároveň koordinátorkou školky a také studentkou oboru „učitelství pro MŠ“. Jitka je vystudovaná pedagožka a působí ve školce jako externí pedagogická podpora. Ve školce také průvodcuje Petr, jakožto mužský element.

Rodiče předávají své děti každé ráno v 8:30 průvodcům na parkovišti před zákazem vjezdu do chráněného krajinného území Slavkovský les. Odtud jsou minibusem společně přepraveny do školky. V 16:00 se děti na stejném parkovišti zase vracejí do rukou rodičů. Školka funguje od 1. 9. 2018 pět dní v týdnu.

Ačkoli má v názvu lesní školka, prozatím není zapsaná v rejstříku MŠMT. Po dohodě s ALMŠ ale tento název používat mohou, jelikož se snaží upravit podmínky tak, aby se v co nejbližší době stala rejstříkovou lesní školkou. Pro tým lesní školky Svatošky představuje největší překážku pro vstup do rejstříku MŠMT stravování.

Jídlo, které by jako rejstříková školka museli odebírat, nesouzní s principy lesních školek. Dopolední svačinku tedy připravují dětem rodiče a starost o oběd a odpolední

¹¹¹ *Provozní a školní řád Lesní mateřské školy Svatošky* [online]. In: . [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://svatosky-skolka.cz/o-nas/dokumenty/>

svačinku si předávají maminky dětí docházejících do školky. Oběd se vaří vždy v den, kdy je podáván a je dovezen na místo ranního setkání, kde se předá průvodcům nebo se vaří kuchařem/rodičem přímo ve školce. Tam se nachází kuchyňka, kde se jídlo vaří či ohřívá. Jednou měsíčně je vaření zahrnuto i do vzdělávacího programu školky, takže se na jeho vzniku podílejí i děti. Jídlo je připravováno dle zásad zdravého stravování, takže neobsahuje cukr a příliš mnoho bílé mouky. Je podáváno čerstvé ovoce a zelenina, ideálně z lokální produkce a samozřejmě je strava bez aditiv a éček. Strava je ryze vegetariánská.

S tím, že nepatří do rejstříku MŠMT, souvisí i péče o předškoláky. Jsou vedení v individuálním vzdělávání.

LMŠ Svatošky se nachází v areálu dětského ráje u Svatošských skal (odtud název školky). Děti jsou tedy v kontaktu s místními zvířaty (koně, kozy, prasata a další) a navíc mají možnost dovádět na hřišti, lanovém centru a obří trampolíně. Zázemím školky je kamny na dřevo vytápěný srub, který si školka pronajímá. Uvnitř se nachází dvě toalety, sprcha, kuchyňka, prostor pro odpočinek i prostor pro ukládání nezbytných věcí. Srub disponuje tekoucí pitnou vodou.

Jelikož LMŠ Svatošky, jakožto neregistrovaná školka, nepobírá finanční příspěvky od státu, provoz školky financují rodiče. Za celotýdenní docházku zaplatí 3800 Kč měsíčně. Je možné navštěvovat školku i méně dní v týdnu, ale čím více dní, tím je to finančně výhodnější. V této ceně není zahrnuto jídlo. To stojí 60 Kč za den. Rodiče ale mohou využít sourozenecké 20 % slevy, popřípadě 20 % slevy pro matky samoživitelky a otce samoživitele.

8 Příklad německé LMŠ – Waldkindergarten Robin Hood

V LMŠ Robin Hood jsem strávila jedno dopoledne v roce 2016.

Lesní školka Robin Hood existuje po půlroční přípravě od září 2005 a najdeme ji v Berlíně, kde se nachází téměř dvě desítky lesních školek. Provozovatelem je nezisková organizace Robin Hood eV. Otázky managementu řeší představenstvo organizace, oblast vzdělávání pak spočívá v rukou certifikovaného učitele.

LMŠ Robin Hood klade důraz na dvojjazyčnou výchovu; anglicko-německou. Jako školka souzní s názory předního německého neurovědce Geralda Hüthera, že mozek dítěte ve věku mateřských škol je nastaven tak, aby se naučil libovolný počet jazyků. Samozřejmě za předpokladu, že je jim dítě pravidelně vystavováno. Během dne se v běžné komunikaci mluví oběma jazyky, stejně tak se zpívají anglické i německé písničky. V případě nouzové situace či při řešení konfliktů se volí jazyk, který je dítěti nejbližší.¹¹² Všechny lesní mateřské školky v Německu se řídí spolkovými rámcovými vzdělávacími programy a dalšími předpisy a integrují je do svých interních dokumentů. Pedagogika LMŠ Robin Hood je postavena na *Berliner Bildungsprogramme für Kitas und Kindertagespflege* neboli Berlínském vzdělávacím programu pro Kita a střediska denní péče o děti, který je základem práce všech berlínských středisek denní péče. Nabízí pedagogům závazný a vědecky podložený orientační rámec. Popisuje, jakými základními znalostmi, dovednostmi a schopnostmi by mělo dítě disponovat. Najdeme v něm šest jakýchsi pilířů vzdělání:

- Zdraví. Zahrnuje témata jako osobní hygiena, moje tělo, zdravé jídlo a zdravý životní styl.
- Sociální dovednosti. Vítané jsou všechny děti bez ohledu na jejich původ, kulturu, kořeny či zdravotní znevýhodnění. Odlišnosti v tomto pojetí je vnímány jako možná témata pro učení.
- Komunikační dovednosti.
- Umění. Výtvarné a kreativní vyjadřování, hudba, divadlo.
- Matematika. Číselné představy, třídění, porovnávání, základy matematického myšlení.

¹¹² Our Philosophy. *Robin Hood Waldkindergarten* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.robinhoodwald.de/en/our-philosophy>, („vlastní překlad“)

- Příroda, životní prostředí a technologie.

Cílem tohoto programu je, aby všechny děti získaly nejlepší možné podmínky pro další vzdělávání.¹¹³

Obvyklý rytmus dne:

8:00 – sraz v Broseparku (v případě plánované výpravy i jinde), rodiče předávají děti průvodcům

8:45 – ranní kruh, písničky, domluvení se na programu dne

9:00 – Vrabci zůstávají v parku, Káňata autobusem vyrazí na jedno z míst, která obvykle navštěvují (les, pole, louky, botanická zahrada)

9:30 – 10:00 – svačina

10:00 – 12:30 – pobyt venku

13:00 – návrat do zázemí školky a oběd

13:30 – odpočinek a odpolední aktivity (výtvarné aktivity, modelování, práce se dřevem, volná hra)

16:30 – školka se zavírá

Vedle volné hry se zde uplatňuje i situační učení. Pedagogické působení se také inspiruje v několika metodách. Například tzv. kojotí učení, jehož zakladatelem je Connor O'Malley. Ve zkratce jde o to, neposkytnout dítěti okamžitou odpověď, ale nechat ho sledovat, pozorovat a zkoumat tak, aby se ponořilo hlouběji do dané problematiky a na odpověď si tak přišlo samo.

Používanými hračkami jsou přírodniny a knihy. Knihy slouží jako podklad k rituálu před obědem. Zatímco jeden z průvodců chystá jídlo, druhý čte oblíbené knihy. Elektronická média ve školce využívána nejsou, očekává se, že se s nimi děti seznámí v domácím prostředí dle přesvědčení rodičů.

„Robin Hood si každých pět let zve specializované hodnotitele ze Švýcarska, aby udělali „audit“ vzdělávacího procesu. Přesně popisují, co se děti učí a jak toho dosahují.

¹¹³ PREISSING, Christa. *Berliner Bildungsprogramm für Kitas und Kindertagespflege* [online]. Berlin, 2014 [cit. 2020-02-02]. ISBN 978-3-86892-107-6. Dostupné z: <https://www.berlin.de/sen/bildung/schule/bildungswege/fruehkindliche-bildung/>, („vlastní překlad“)

Jejich zpráva potvrzuje, že Robin Hood splňuje všechny požadavky kurikula, a ještě mnohem víc. ¹¹⁴

LMŠ Robin Hood pojme až 32 dětí. První skupina, tzv. *Vrabci*, nabízí prostor pro 12 dětí ve věku od roka a půl do tří let. Ve druhé skupině, tzv. *Káňata*, je až 23 dětí od tří let do školního věku. Přejít z Vrabců do Káňat závisí na úrovni vývoje dítěte, o níž rozhodnou pedagogové. Podmínkou přijetí je nezávislost na plenkách.¹¹⁵ O každou skupinu se starají tři průvodci. Průvodci starších dětí jsou obvykle dva muži – Greg a Picco společně s praktikantem. Tým doplňují i dobrovolníci, například odborníci z nejrůznějších oborů nebo mladí lidé z ekologického projektu ÖKIS či dobrovolné služby FÖJ¹¹⁶. Dle finanční situace školky jsou pedagogové podporováni v kurzech a dalších školeních, které přispívají profesnímu růstu. Jednou týdně se průvodci schází. Setkávání funguje jako příležitost ke stmelení týmu, průvodci si vyměňují informace týkající se dětí a pedagogického procesu celkově, jsou také prostorem k plánování a řešení nejrůznějších situací. Zajímavé jsou také pravidelné večery s rodiči, které se konají jednou za čtyři měsíce a jsou na ně zváni také jedinci z oborů, aby pohovořili o určitém aktuálním tématu. Současnou situaci a vývoj dítěte je možné řešit s pedagogem individuálně.

Školka funguje ve všední dny od 8:00 do 16:00, má tedy celodenní provoz a jako taková musí mít určité přístřeší. Přístřeším jsou prostory bývalého supermarketu.

Pro školku je velmi důležité zdravé stravování. Nabízí proto ryze vegetariánská jídla vyrobená z ekologicky pěstovaných surovin. Svačinku dětem připravují rodiče, ale školka ke svačinkám přidává i své syrové jídlo jako je ovoce, smoothie, sušené ovoce nebo třeba ořechy. O oběd se stará školka. Dováží ho ve várnících cateringová firma přímo do zařízení školky, přičemž jídlo je vhodné i pro děti s potravinovými alergiemi a jinými stravovacími potřebami. Při zvláštních příležitostech jako jsou narozeniny, je k dispozici dort. Do školky není dovoleno nosit sladkosti.

¹¹⁴ VEDRAL, Luboš. Lesní školky v Berlíně se jmenují Robin Hood nebo Lesní běžec. Po indiánských stezkách tam děti vodí muži. *Rodiče vítáni* [online]. 10. 2. 2018 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/trendy-ve-vzdelavani/uceni-venku/lesni-skolky-berline-se-jmenuji-robin-hood-lesni-bezec-indianskych-stezkach-deti-vodi-muzi/>

¹¹⁵ What we Do. *Robin Hood Waldkindergarten* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.robinhoodwald.de/en/what-we-do>, („vlastní překlad“)

¹¹⁶ Pod zkratkou FÖJ (*Freiwilliges ökologisches Jahr*) se skrývá jeden rok dobrovolnické práce v oboru ochrany životního prostředí, který je určený pro mladé ženy a muže ve věku studentských let.

Od 1. srpna 2018 je v Berlíně denní péče o děti zdarma. Rodiče platí pouze příspěvek na stravu ve výši 23 EUR měsíčně. Ve spolkové republice Berlín totiž panuje přesvědčení, že vzdělávání musí být bez výjimky bezplatné a pro mateřské školy, jakožto vzdělávací instituce, to platí také. Navíc ještě rodiny, které pobírají dávky v nezaměstnanosti a další sociální příspěvky, mohou s platným tzv. *berlinpass-BuT* žádat o finanční příspěvky, které pokryjí právě například stravu, školní potřeby, náklady na cestu, výlety apod. Tím pádem se mohou i děti z rodin s nízkými příjmy účastnit veškerých nabízených aktivit. Střediska denní péče však mohou vyžadovat dodatečné platby za další služby, jako jsou sportovní nabídky nad rámec běžného vyučování, biopotraviny nebo jazykové kurzy. Aby byly rodiče chráněni před nepřiměřenými finančními nároky ze stran vzdělávacích institucí, správa Senátu stanovila finanční limit, který činí 90 EUR. Je ale stanoveno, že každá instituce je povinna nabídnout dítěti ve školce bezplatné místo. Výjimka platí pro instituce, které jsou založeny a spravovány rodiči. Jsou to tzv. *Eltern-Initiativ-Kindertagesstätten* (EKT), rodiče jsou členy sponzorského sdružení a děti nemají nárok na bezplatné místo.¹¹⁷ Lesní školka Robin Hood je právě tímto případem. Měsíční poplatek se pravidelně upravuje podle současné ekonomické situace. Nyní se pohybuje kolem 100 EUR měsíčně. Rodiče se také podílejí na pracovních úkolech, jako je například úklid, praní prádla, hlídání dětí při schůzích apod.

¹¹⁷ Kostenbeteiligung und Zuzahlungen. *Berlin.de: Das offizielle Hauptstadtportal* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.berlin.de/sen/jugend/familie-und-kinder/kindertagesbetreuung/kostenbeteiligung/>, („vlastní překlad“)

9 Vlastní komparace

Historie

LMŠ v Německu fungují o dvě desítky let déle než lesní školky v ČR. Z kapitoly o historii ale vyplynulo něco mnohem zajímavějšího. Není to ani tak rozdíl, jako spíše povzbuzující fakt pro české LMŠ. Ten plyne z rozhovoru s Petrou Jäger; sice, že ani v Německu nebyl start LMŠ zcela bez překážek. Také se museli vypořádat s vlnou počáteční nedůvěry ze stran úřadů.

Zakotvení ve školském systému

V České republice získaly lesní školky legislativní podporu v roce 2016, osm let po vzniku první LMŠ. Od té doby mají ve školském zákoně svůj vlastní odstavec. Na rozdíl od nás nemají německé LMŠ v zákoně žádnou speciální definici.

Ohledně MŠMT bych zmínila další rozdíl, který vyplynul z nastudovaných informací. Německé (nejen) lesní školky spadají většinou pod správu Ministerstva sociálních věcí, ty české pod Ministerstvo školství. Může to být dáno celkově tím, co stát od předškolní výchovy vlastně očekává. Německo vnímá předškolní výchovu jako doplněk k rodinné výchově, právě působením v rodině získá dítě jakousi všeobecnou výchovu a v institucích se pak dítě socializuje. V českém RVP PV je také psáno, že předškolní výchova (mimo jiné) doplňuje rodinnou výchovu, ovšem podle mého názoru je se zavedením povinného předškolního roku stále větší význam kladen i na učení se dovednostem.

Zřizovatel LMŠ

Za shodnou lze označit komparovanou oblast věnující se zřizovateli LMŠ. Zřizovateli lesních školek v České republice i v Německu jsou nevládní organizace, povětšinou rodičovské iniciativy a spolky.

Pedagogická koncepce

V obou zkoumaných zemích považuji za velmi podobnou, či spíše až totožnou, pedagogickou koncepci lesních školek. Jde bez výjimky o to trávit čas ve venkovním prostředí, převažuje volná hra a situační učení, průmyslově vyráběné hračky jsou omezeny na minimum. Velmi časté je zařazování projektů, experimentování a pozorování. Důležitým zdrojem volby tematických celků jsou roční období.

Počet dětí a pedagogů

Zásadní rozdíl mezi lesními školkami v ČR a Německu se neukázal ani ve srovnávané oblasti o počtu průvodců a dětí jim svěřených. Je sice pravdou, že v Německu může být ve skupině až dvacet dětí na dva průvodce, tedy o čtyři více než v ČR, ale doporučené maximální množství je v obou zemích stejné; tedy 16 dětí na dva průvodce. Více přijatých dětí pak pro školky znamená nutnost dalšího dospělého. Další dospělý ale nemůže být kdokoli.

Vzdělávání pedagogických pracovníků

Na pedagogy lesních školek v České republice i v Německu jsou kladeny jisté požadavky v rámci jejich vzdělání. Zatímco v České republice musí být v týmu registrované školky přítomný vystudovaný pedagog, v Německé republice nemá pracovník v předškolní péči statut učitele, ale je označován jako vychovatel či pedagogický pracovník. Dalším rozdílem je absence německého systému přípravy na povolání v České republice. Zde nese odpovědnost za vzdělání pedagogických pracovníků pouze stát, Německo nechává jistou část vzdělávacích kompetencí přímo na podnicích. Německo navíc pro průvodce lesních školek nabízí speciální vzdělávací kurzy a školení, které jsou svým obsahem uzpůsobené přímo pro průvodce lesních školek. Čeští průvodci zatím nemají možnost čerpat z tak široké nabídky. I v této oblasti však můžeme najít společný rys, sice že České i německé lesní školky požadují od svých průvodců i takové znalosti a dovednosti, které nelze nutně získat jen z institucionalizovaného vzdělávání, ale vychází spíše z určitých osobnostních charakteristik, jako například flexibilita, pozitivní vztah k přírodě či znalost rizik spojených s pobytem venku a schopnost na ně vhodně reagovat).

Provozní doba

Provozní doba lesních školek se v rámci celodenního provozu příliš neliší. V obou zemích program začíná kolem osmé hodiny a kolem čtvrté si děti na předem domluveném místě rodiče vyzvedávají. V České republice jsou všechny školky otevřeny takto celodenně, pravdou ale zůstává, že i vzhledem ke vzrůstajícímu trendu nabízet ve všech spolkových zemích celodenní péči, existuje stále hodně lesních školek s půldenním provozem. Takovéto pak povětšinou nenabízejí oběd.

Povinná předškolní docházka

Právě zavedení povinné předškolní docházky v ČR je další velmi významný rozdíl v předškolním systému zkoumaných zemí. V sousední zemi totiž povinná docházka začíná až základní školou.

Hygienické zázemí

Hygienické zázemí je v obou zemích řešeno v souladu s hygienickými podmínkami vhodnými pro děti a také pro životní prostředí. V České republice existuje pro lesní školky doporučení disponovat jednou toaletou na přibližně 8 dětí (takové množství je dostatečné vzhledem k tomu, že se skupina po celý den pohybuje převážně mimo zázemí) a jednou toaletou pro dospělé. V Německu podobné doporučení nenajdeme.

Stravování

Ohledně stravování mají české i německé lesní školky společnou snahu; podávat dětem zdravé jídlo, jehož komponenty jsou vypěstovány s úctou k přírodě. Bariérou pro bezproblémové fungování lesních školek v České republice v současné době stále zůstává právě řešení stravování. Na rozdíl od Německa v České republice rodiče nemohou svým dětem připravovat svačinky a pití, jelikož tři jídla denně a pitný režim musí zajistit školní zařízení kontrolované ČŠI. Pro české lesní školky je velmi složité splnit všechny podmínky, tedy najít firmu, která by dovážela jídlo přímo do lesa a která by ho připravovala tak, aby bylo stále v souladu s principy lesních školek.

Přístřeší

V České republice trvalo několik let, než se podařilo vyřešit otázku zázemí. V současné době se po lesních školkách v obou sledovaných zemích požaduje určitá forma přístřeší, což bývá nejčastěji maringotka, jurta či srub, ale s tím, že za hlavní prostor pro výuku je považován les. Zázemí slouží skupině při opravdu velmi nepříznivém počasí, ke skladování vzdělávacích pomůcek, potřeb k poskytnutí první pomoci a náhradního oblečení dětí. Integrované lesní školky, které jsou organizovány při klasické mateřské škole (tedy částečně v budově), nejsou ani v ČR ani v sousedním Německu příliš časté.

Očkování

Téma očkování není specifické čistě jen pro lesní školky, ale MŠ obecně. České lesní MŠ nemohou přijmout neočkované dítě, lesní kluby prozatím ano (připravuje se novela zákona). Německé školky přijímají pouze děti s očkováním proti spalničkám.

Financování

V oblasti financování LMSŽ záleží u obou zemí na tom, zda jsou soukromé či veřejné. Veřejné LMSŽ dostávají většinu financí od státu/spolkové země, přičemž jistou měrou přispívají i rodiče. Naopak na financování soukromých školek se podílejí hlavně rodiče a chod těchto školek je závislý i na jiných finančních zdrojích. V České republice jsou od financování nově osvobozeni rodiče dětí předškolního věku, jejichž docházka je povinná, tudíž i bezplatná.

Shrnutí komparace

Jak již jsem zmínila v kapitole o historii; panuje názor, že mezi českými a německými LMSŽ lze nalézt rozdíl pouze v jejich historii. Během studia literárních a internetových zdrojů jsem zjistila, že tomu tak není. Ačkoli celkově z komparace vyplývá, že se lesní školky v České republice a v Německu příliš neliší, v průběhu zpracovávání bakalářské práce jsem vyzkoumala několik rozdílů. Jisté drobné odlišnosti podle mého názoru vychází především z toho, že lesní školky České republiky jsou ve svém působení více svázané zákony a vyhláškami, v sousední zemi je jim ponechána větší volnost a svoboda, což se nejvíce projevuje v oblasti stravování a hygienického zázemí. To může být do jisté míry dáno i tím, že české LMSŽ spadají pod pravomoc Ministerstva školství, naopak německé lesní školky spravuje Ministerstvo sociálních věcí. V tím souvisí i statut zaměstnanců školky; v České republice děti vzdělává pedagog, v Německu je to vychovatel. Samozřejmě také zavedení povinného předškolního roku v České republice vnímám jako zásadní.

V Německu je možné umístit své dítě do lesní školky už bezmála třicet let. Za tu dobu se tento nový vzdělávací směr v Německu ustálil a získal si své místo na poli předškolních vzdělávacích institucí. Na druhou stranu, my se od nich můžeme inspirovat a neztrácet tak čas vychytáváním chyb, zkrátka se podívat tam, kde to funguje a těšit se velké oblibě. Za ta léta fungování už bylo možné provést mnohé studie, které ukázaly, že z lesních školek vychází děti stejně dobře připravené na povinnou školní docházku, jako z těch klasických, v oblasti hrubé motoriky mnohdy dokonce děti z kamenných školek převyšují. Není tedy

pochyb o tom, že jsou plnohodnotnou alternativou předškolní výchovy a není důvod se obávat, že by byl jejich vliv na vývoj dětí nedostatečný. Německé lesní školky jsou tak pro Českou republiku bezesporu velkou studnicí podnětů a v reálu se od nich opravdu inspirují. Bohužel ale existují skutečnosti, které zde zatím nelze aplikovat tak, jako u našich západních sousedů. Ne vše projde přes mnohdy úzké síto platných zákonů a vyhlášek. Ale stejně jako v Německu se snad i zde po určitém čase veškeré nesrovnalosti vyřeší. Vždyť se podívejme na situaci ještě před čtyřmi roky; lesní školky kvůli zákonem stanoveným podmínkám spojených se zázemím školky nemohly vstoupit do rejstříku MŠMT. Ze zákona ale nakonec dostaly výjimku a staly se tak právoplatnými vzdělávacími předškolními institucemi. Věřím, že podobně slibně se v budoucnu vyřeší i aktuální největší problém, se kterým se LMŠ v České republice potýkají, což je současná situace se stravováním. Aby byly lesní školky vyňaty ze zákona o stravování a svačiny jim mohly připravovat rodiče, jelikož vzhledem k průběhu a rytmu dne v lesní školce nelze při stravování aplikovat stejná pravidla jako v mateřské školce s budovou.

Velmi mě zaujal (a to celostně) vzdělávací systém Německa. Zaměřila jsem se na systém přípravy na povolání, který je plošně hodnocen velmi kladně a s jeho zavedením zde by podle mého názoru mohl přinést do našich končin jen samá pozitiva. Já sama si uvědomuji, jak moc přínosná pro mě byla právě praxe ve školce, byť krátká. Ze samotného působení jako průvodkyně ve školce jsem neměla možnost setkat se se studenty pedagogických škol, ale z rozhovorů s průvodci z německých školek jasně vyplývá, že jsou ze stážistů nadšení.

Dále pak bychom se mohli ze zahraničí inspirovat vzdělávacími programy určenými přímo pro pedagogy z lesních školek, protože povaha práce pedagoga v lesní školce je velmi specifická. Určitě by bylo vhodné zaměřit se v těchto vzdělávacích cyklech více na témata o přírodě, klást důraz na dovednosti týkající se řemesel, přípravy jídla a v neposlední řadě dovednosti spojené s první pomocí a vyhodnocováním rizik.

Závěr

Hlavním cílem bakalářské práce bylo na základě stanovených oblastí popsat a následně komparovat české a německé lesní mateřské školy. Věnovala jsem se skutečnostem, které lesní mateřské školy odlišují od klasických státních školek, zkrátka specifikům, které v jádru dělají z lesních školek alternativní vzdělávací směr, a to vše v rámci České republiky a Německa. Podařilo se mi vyobrazit, jak na ně pohlíží a jak je definuje legislativa. Z různých úhlů pohledu jsem zkoumala jejich místo ve školském systému daných zemí, detailně jsem se zabývala hygienickými podmínkami, způsoby jejich financování a také jejich neméně důležitým vývojem. Na základě získaných informací jsem poté oba předškolní systémy komparovala. Mezi českými a německými LMŠ jsem dle očekávání našla velké množství shod, ale i menších odlišností. Jednotlivé oblasti detailně komparuji v poslední kapitole. Podařilo se mi zjistit, že se německé a české lesní školky liší především v oblasti stravování a hygienického zázemí. Česká republika tato pole působnosti omezuje zákony a vyhláškami mnohem více, než je tomu v sousední zemi. Podle mého názoru to souvisí se správou LMŠ; v České republice spadají pod pravomoc Ministerstva školství, v Německu Ministerstvo sociálních věcí.

Dalším cílem bylo pokusit se navrhnout, jak by bylo možné s využitím znalosti německých LMŠ zdokonalit systém lesních MŠ v českém prostředí. Popsala jsem inspirativní německý vzdělávací systém, především systém přípravy na povolání, kterému jsem se vzhledem k charakteru práce nemohla věnovat podrobněji. Právě systém přípravy na povolání, společně se vzdělávacími programy speciálně připravenými pro pedagogy lesních školek, jsou obsahem mého návrhu, jakým směrem by se lesní školky v České republice mohly posunout k lepšímu.

Při práci jsem narazila na problém s cizojazyčnými zdroji informací, jejichž překlad nebyl vždy jednoznačný. Právě z tohoto důvodu jsem do práce zařadila kapitolu o německém předškolním vzdělávacím systému, abych se v terminologii ohledně předškolních vzdělávacích institucí dokázala zorientovat. Během práce jsem také několikrát zvažovala možnost zaměřit se při popisu německých mateřských škol jen na jednu konkrétní spolkovou zemi, ale nakonec jsem tuto variantu zavrhla. Důvodem jsou získané informace, platné vždy jen pro určitou spolkovou zemi, které mi ale přišly natolik zajímavé, že jsem je do práce chtěla zahrnout všechny. Navíc i již zmíněný problém s překladem do češtiny hrál v tomto rozhodování jistou roli. Z dostupných zdrojů se mi nepodařilo o jedné určité zemi získat potřebné informace. Jistě by ale bylo zajímavé pokusit se komparovat české a německé lesní

mateřské školky jen na základě dvou konkrétních vybraných a dlouhodobě sledovaných lesních školek.

Bakalářská práce mě donutila prostudovat do hloubky oblast, ve které se pohybuji, ve které pracuji a o níž jsem si myslela, že vím mnoho. Přesto jsem se dozvěděla věci pro mě nové a zabruslila do koutů, se kterými jsem se v roli průvodkyně zabývat příliš nemusela. O to více si teď vážím všech, kteří se starají o chod lesních školek, chovám úctu k jejich práci a neutuchající snaze povýšit lesní školky v České republice na vyšší úroveň.

Resumé

Resumé v češtině

Tato bakalářská práce se věnuje popisu a následné komparaci českých a německých lesních mateřských škol. Před samotnou komparací autorka uvádí informace o srovnávací pedagogice a metodách, které byly použity k dosažení cílů práce. Dále se bakalářská práce krátce dotýká tématu odcizování od přírody a nastiňuje systém českého i německého předškolního vzdělávání.

Hlavním cílem bylo najít nejzásadnější rozdíly mezi lesními mateřskými školkami v České republice a v Německu, ale i jejich společné znaky. Bylo stanoveno několik oblastí, které jsou na základě prostudované literatury popsány. Práce se zabývá historií lesních mateřských škol, jejich umístěním ve školském systému, hygienickými podmínkami a také jejich financováním. Pro dokreslení představy o lesních školkách práce zahrnuje příklad české LMŠ a jedné navštívené německé LMŠ. Dalším cílem bylo navrhnout, jak by se získané pozitivní poznatky mohly využít pro zdokonalení zdejších lesních MŠ. Nejzásadnější zjištění autorka shrnuje v poslední kapitole práce.

Resumé v angličtině

This Bachelor's thesis is devoted to the description and subsequent comparison of Czech and German Forest kindergartens. Before the actual comparison, the author presents information on comparative pedagogy and methods that were used to achieve the goals of the thesis. Furthermore, the thesis briefly touches on the issue of alienation from nature and outlines the system of Czech and German pre-school education.

The main objective was to find the most important differences between Forest kindergartens in the Czech Republic and Germany, but also their common features. Several areas have been identified and described based on the studied literature. The thesis deals with the history of Forest kindergartens, their location in the school system, hygiene conditions and their financing. To illustrate the idea of Forest kindergartens, the thesis includes an example of a Czech Forest kindergarten and one visited in Germany. Another aim was to suggest how the positive findings could be used to improve the local Forest nursery schools. The author summarizes the most important findings in the last chapter of the thesis.

Klíčová slova

lesní mateřská škola, lesní klub, předškolní vzdělávání, Česká republika, Německo,
komparace

Key words

Forest kindergarten, Forest club, pre-school education, Czech Republic, Germany,
comparison

Zdroje

Odborné publikace

Asociace lesních mateřských škol, *STANDARDY KVALITY LESNÍCH MATEŘSKÝCH ŠKOL A KLUBŮ: ve znění z 1. července 2018*. Praha, 2018.

Asociace lesních mateřských škol. *Školka blízka přírodě: Příručka předškolního vzdělávání pro udržitelný rozvoj*. Praha, 2012.

DANIŠ, Petr. *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?: proč naše děti potřebují přírodu pro své zdraví a učení*. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016, ISBN 978-80-7212-610-1.

DEL ROSSO, Silvana. *Waldkindergarten: Ein pädagogisches Konzept mit Zukunft?* Hamburg: Diplomica Verlag, 2010. ISBN 978-3-8366-8614-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury, ISBN 8085931796

CHMELOVÁ, Martina a Eva RADILOVÁ. *Vzdělávání v předškolních zařízeních v Německu, Holandsku a Švédsku: příručka dobré praxe*. Praha: Alfa Human Service, 2015, ISBN 978-80-260-8417-4.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 8024713694

JEŽKOVÁ, Věra, Botho von KOPP a Tomáš JANÍK. *Školní vzdělávání v Německu*. Praha: Karolinum, 2008, ISBN 978-802-4615-585.

KOPŘIVA, Pavel. *Respektovat a být respektován*. 3. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008. ISBN 978-80-904030-0-0.

MIKLITZ, Ingrid. *Der Waldkindergarten: Dimensionen eines pädagogischen Ansatzes*. 7. Auflage. Berlin: Cornelsen Verlag, 2018. ISBN 978-3-589-24739-4.

OPRAVILOVÁ, Eva a Vladimíra GEBHARTOVÁ. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2011. Kurikulum předškolní výchovy, ISBN 978-80-7367-703-9.

PRŮCHA, Jan. *Srovnávací pedagogika*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-155-7.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

VALKOUNOVÁ, Tereza a Petr DANIŠ. *Nejlepší hry z lesních školek*. Brno: CPress, 2019, ISBN 978-80-264-2570-0.

VÁŇOVÁ, Miroslava. *Srovnávací pedagogika*. Vyd. 3. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2009, ISBN 9788086723686.

VLČEK, Petr a Tomáš JANÍK. *Školské reformy a tvorba kurikula tělesné výchovy v České republice, Spolkové republice Německo a Spojených státech amerických*. Brno: Paido, 2010. Pedagogický výzkum v teorii a praxi. ISBN 978-80-7315-203-1.

VOŠAHLÍKOVÁ, Tereza. *Ekoškolkyně a lesní mateřské školy: praktický manuál pro aktivní rodiče, pedagogy a zřizovatele mateřských škol*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2012, ISBN 978-80-7212-537-1.

Internetové zdroje

Co je lesní školka. *Lesnims.cz* [online]. [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/co-je-lesni-skolka.html>

Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. *Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999* [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2019-12-13]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

Čerstvý česko-německý projekt mapuje bariéry růstu lesních školek v ČR. *Enviweb: zpravodajství životního prostředí již od roku 1999* [online]. 1999, 27. 6. 2016 [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://www.enviweb.cz/106067>

Česká republika. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-and-school-education-funding-21_cs#3_1_3_Poplatky_ve_verejnem_skolstvi

Česká republika. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-13_cs

Česká republika: Vzdělávání a péče v raném dětství. *EURYDICE* [online]. 1. 12. 2019 [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-21_cs

Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz>

Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz>

Environmentální vzdělávání, výchova a osvěta. *Ministerstvo životního prostředí* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://www.mzp.cz/cz/evvo>

Erzieher. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Erzieher>

Formen. *Kindertagesbetreuung: Martin R. Textor* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: <https://www.kindertagesbetreuung.de/formen.html>

Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teaching-and-learning-programmes-children-over-2-3-years-19_de

Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-16]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/teachers-and-education-staff-30_en

Germany. *EURYDICE: National education systems* [online]. [cit. 2020-02-08]. Dostupné z: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-programmes-children-over-2-3-years-19_en

GILLOVÁ, Patricie. Systém předškolního vzdělávání ve vybraných zemích evropské unie. In: *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. červenec2018 [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: www.psp.cz › sqw › text › orig2

Historie lesních MŠ: Úvod. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-12-06]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/historie-lesnich-ms.html>

Kindertagesbetreuung. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-12-26]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kindertagesbetreuung>

Kindertagesstätte. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2019-12-26]. Dostupné z: <https://de.wikipedia.org/wiki/Kindertagesst%C3%A4tte>

Kostenbeteiligung und Zuzahlungen. *Berlin.de: Das offizielle Hauptstadtportal* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.berlin.de/sen/jugend/familie-und-kinder/kindertagesbetreuung/kostenbeteiligung/>

Legislativa: Povinná předškolní docházka. *Lesnims* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/legislativa.html>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Informace o povinném předškolním vzdělávání určené pro zákonné zástupce dětí: (březen 2017). In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 8. 3. 2017 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/40102/>

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení k průběhu individuálního vzdělávání dětí v mateřských školách a ověření dosahování očekávaných výstupů. In: *MŠMT MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. 23. 4. 2019 [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/50135/>

ODBOR LEGISLATIVY MŠMT. *Stanovisko MŠMT k problematice zázemí lesních mateřských škol* [online]. In: . 31. 3. 2017 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: http://www.hygp Praha.cz/dokumenty/stanovisko-ministerstva-skolstvi-k-problematice-zazemi-lesnich-materskych-skol-3094_3094_161_1.html

Our Philosophy. *Robin Hood Waldkindergarten* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.robinhoodwald.de/en/our-philosophy>

PASSERIN, Johana. Co se můžeme ještě naučit v Berlíně. *Lesnims*. [online]. 9. 2. 2017 [cit. 2020-01-17]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/skolka-blizka-prirode/novinky/co-se-muzeme-jeste-naucit-v-berline.html>

POLANSKÁ, Jitka. Co vypadalo jako bizár, se ukázalo jako funkční. Jak v Německu zakládali první lesní školku. *Rodiče vítáni: magazín o všem podstatném ve vzdělávání* [online]. 31. 1. 2018 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/trendy-ve-vzdelavani/uceni-venku/vypadalo-jako-bizar-se-ukazalo-jako-funkcni-nemecku-zakladali-prvni-lesni-skolku/>

PREISSING, Christa. *Berliner Bildungsprogramm für Kitas und Kindertagespflege* [online]. Berlin, 2014 [cit. 2020-02-02]. ISBN 978-3-86892-107-6. Dostupné z: <https://www.berlin.de/sen/bildung/schule/bildungswege/fruehkindliche-bildung/>

Provozní a školní řád Lesní mateřské školy Svatošky [online]. In: . [cit. 2020-01-21]. Dostupné z: <https://svatosky-skolka.cz/o-nas/dokumenty/>

Staatlich anerkannte/r ErzieherIn: Begriffserklärung und Ausbildungswege. *Kita.de* [online]. [cit. 2020-02-28]. Dostupné z: <https://www.kita.de/wissen/staatlich-anerkannte-erzieherin/>

Standardy kvality. *Lesnims* [online]. [cit. 2020-01-17]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/lesni-ms/standardy-kvality.html>

ŠKOLSKÝ ZÁKON VE ZNĚNÍ ÚČINNÉM OD 15. 2. 2019. *MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY* [online]. [cit. 2020-02-06]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/skolsky-zakon-ve-zneni-ucinnem-od-15-2-2019>

TÝM LESNÍ MŠ/KLUBU. *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-08]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz/3-tym-lesni-ms-klubu.html>

Über uns. *Bundesverband der Natur- und Waldkindergärten in Deutschland e.V.* [online]. [cit. 2019-12-18]. Dostupné z: <https://bvnw.de/uber-uns/>

VEDRAL, Luboš. Lesní školky v Berlíně se jmenují Robin Hood nebo Lesní běžec. Po indiánských stezkách tam děti vodí muži. *Rodiče vítáni* [online]. 10. 2. 2018 [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <https://www.rodicevitani.cz/trendy-ve-vzdelavani/uceni-venku/lesni-skolky-berline-se-jmenuji-robin-hood-lesni-bezec-indianskych-stezkach-deti-vodi-muzi/>

VOŠÁHLÍKOVÁ, Tereza. Lesní mateřská škola – zázemí. *Metodický portál: RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 22. 11. 2009 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/k/les/6531/LESNI-MATERSKA-SKOLA---ZAZEMI.html/>

Vyhláška č. 410/2005 Sb.: Vyhláška o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2019-11-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-410>

Vzdělávat můžete venku, ale na jídlo si postavte dům. *Asociace lesních mateřských škol* [online]. 5. 12. 2018 [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.lesnims.cz/media/tiskove-zpravy/vzdelavat-muzete-venku-ale-na-jidlo-si-postavte-dum.html>

WALTEROVÁ, Eliška. Struktura vzdělávacího systému v Německu. *Metodický portál: RVP: inspirace a zkušenosti učitelů* [online]. 3. 4. 2006 [cit. 2019-12-28]. Dostupné z: <https://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/510/STRUKTURA-VZDELAVACIHO-SYSTEMU-V-NEMECKU.html/>

What we Do. *Robin Hood Waldkindergarten* [online]. [cit. 2020-02-02]. Dostupné z: <http://www.robinhoodwald.de/en/what-we-do>

Zakládající tým: Rozdíl mezi lesní MŠ a lesním klubem. *Ebook.lesnims: Balíček zkušeností a materiálů k založení a provozu lesní mateřské školy* [online]. 1. 10. 2016 – 30. 9. 2018 [cit. 2019-11-01]. Dostupné z: <http://ebook.lesnims.cz/1-zakladajici-tym.html>

Zákon č. 258/2000 Sb.: Zákon o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů. *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 2020-01-19]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-258#cast1>

Seznam obrázků a tabulek

Obrázek 1- Rámec pro analýzy ve srovnávací pedagogice (převzato z knihy Petra Vlčka a Tomáše Janíka..... 14

Tabulka 1- Odhad průměrné výše poplatku za vzdělávání a stravné ze školního roku 2016/2017; zdroj Euridyce..... 46